Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
…РЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…921 оной …haa гарана | № 282 (16505) | 1983 оной декабриин 8, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

Улаан-Үдын Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ нарин сэмбын комбинадта социалис мүрысөөн улам үргэдэнэ. Нооһо илгадаг конвейерэй Нина Прокопьевна Ивановагай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд ажалай үндэр бүтээсэ туйлана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: нооһо илгадаг конвейер; дээрэнь — бригадир Н. П. Иванова нооһоной шанар шалгадаг мастер Р. Сабирзякова.

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

…ОЛ ЖЭЛЭЙ ШИИДХЭХЫ
…ДЭРНҮҮДТЭ—ГАБШАГАЙ АЖАЛ

…ДЭН …ИНААР …УЛБЭ

…дой шэл үйлэд… …эй коллектив …табан жэлэй …жэлэй арбан …түсэбтэ даабари… …дүүргээ. …эр жэлэй тур… …адуур 60 мян… …метр сонхын …алхэ гэһэн со… …а арбан нэгэ …дахинаар үлүү… Коллективэй ноябрь һарын …р үрэ дүнгүү… …байна. Жэшээл… …нэ ажаллаг… …турша да ту… …6 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл үйлэдбэрилбэ. 1984 оной апрелиин тоосоогоор хүдэлжэ ябаһан шэл отологшо Е. А. Балтаева, мүн 1984 оной май һарын түсэб дүүргэхэ дүтэлһэн шэл отологшо, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат А. А. Степанов, шэл хайлуулдаг пеэшэнүүдэй машинистнүүдэй бригадир В. Я. Мисник болон бусад нүхэдэйнгөө дунда онсо шалгарна.

Гурбадахи халаанай коллективэй эдэбхи түгэс, үнэн шударгы ажалда халаанай мастернууд Н. В. Коренская, Н. С. Ломова, комсомолой гэшүүн Н. Старкова, партийна бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ С. А. Красовская, халаанай комсорг В. Пихлаев гэгшэдэй хубита ехэ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Е. БОЖЕДОМОВ,
шэл үйлэдбэрилгын цехэй партбюрогой секретарь.

«Бидэ БАМ баринабди — БАМ бидэниие хүмүүжүүлнэ» гэһэн уряа доро манай «ЛитБАМстрой» гэжэ барилга-хабсаралгын поездын коллектив социалис мүрысөөндэ оролсожо, хаба шадалаа сүм ажал хэрэгтээ зорюулжа, муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлажа байнхай. Мастерска участогуудай, бригадануудай хүдэлмэришэдэй дунда социалис мүрысөөн улам эршэдэнэ. Ажалай дүн саг соогоо согсологдоод, эрхим һайн үрэ дүн туйлагшадай нэрэ соло олоной дунда мэдээжэ болгогдодог, тэдэнэр Хүндэлэлэй грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр урмашуулагдадаг юм. Гүрэнэй, технологическа, ажалай журам шангадхаха хэрэгтэ социалис мүрысөөн ехэ үүргэ, нүлөө үзүүлнэ гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Ажалаа зүбөөр, шадамар бэрхээр эмхидхэжэ, эгээл үндэр бүтээсэ туйлаха гэжэ хүдэлмэришэдынай яһала оролдоно. Жэшээлхэдэ, К. В. Вайчулис, А. И. Макаускас, Р. А. Рацкаускас болон бусадай хүтэлбэрилдэг бригаданууд халаан бүриингөө даабари 115—120 процент бэелүүлжэ, бэшэндээ түрүү ажалай үльгэр жэшээ харуулдаг. Баян дүршэлтэй барилгашан А. И.

ЭБТЭЙ АЖАЛАЙ ҮРЭ ДҮН

Макаускасай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд хоёр айлай орохо байрын гэрэй барилгые дүрбэн һарын туршада дүүргэхэ ёһотой аад, бодото дээрээ гурбан һарын туршада бүтээнэ. К. В. Вайчулисай хүтэлбэрилдэг коллектив 18 айлай орохо байрын гэрэй барилгые 15—20 үдэрөөр урид дүүргэжэ, тэрэнээ эрхим шанартайгаар ашаглалгада тушаагаа.

Дээрэ дурсагдаһан коллективүүд, даажа абаһан хэрэгтээ эзэн ёһоор хандажа, хаба шадалаа гамнангүйгөөр ажаллана. Хоорондоо ябалсажа, үйлэдбэриин даабари бэелүүлгые, хүдэлмэриин шанарые шалгалсана. Жэшээлхэдэ, К. В. Вайчулисай хүтэлбэрилдэг коллектив К. К. Яковлевагай бригадатай мүрысэдэг юм. Тэдэнэр социалис мүрысөөнэй хэлсээ баталаад, бэе бэедээ айлшалсажа, хүдэлмэрээ ехэл нарииаар хинан шалгадаг, шадаха зэргээрээ туһалалсадаг юм.

«Нэгэн — бултанай түлөө, булта — нэгэнэй түлөө» гэһэн уряа доро мүрысэн, манай поездын хүдэлмэришэд түсэбтэ даабари болон социалис уялгаяа амжалтатайгаар бэелүүлхын тула шармайн оролдоно.

Бидэ байгша оной эхинһээ 3 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байра, котельнэ ашаглалгада тушаагаабди. Тиигэжэ байгша оной арбан нэгэн һарын даабариһаа гадуур 350 мянган түхэригэй барилга бэелүүлэгдээ гэхэ гү, али арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи, шиидхэхы жэлэй тоосоогоор ажаллажа эхилээбди. Хүдэлмэришэдэй, социалис мүрысөөндэ тон эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, үнэн сэхээр, оролдосотойгоор, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаһан дээрэһээл эдэ амжалтанууд туйлагдана гээд тэмдэглэлтэй. Коллективнай саашадаа бүри эдэбхитэйгээр ажаллажа, түмэр замай Шэнэ-Уоян станциин барилгые һайн шанартайгаар хэжэ, саг болзортонь ашаглалгада тушааха гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр ажаллажа байнхай.

И. ВИТРИУСКАС,
«ЛитБАМстрой» гэжэ барилга-хабсаралгын поездын инженер.

…РИГАДНА …ИМАЙ АШААР

…үйлэдбэриин …гын нэгэдэлэй …стерска 19 бу… …дэхи табан жэ… …дүрбэдэхи жэ… …хүдэлжэ бай… …29-дэ М. Н. Шейхет гэг… …рилдэг цехэй …гурбан жэлэйн… …даабарие бол… …дүүргэһэн ту… …жэ, габшагай… …оробо. …ь гэнтэ ерээ… тэмдэглэлтэй. …коллективүүд …туршада нэгэ… …цехүүдэй дунда …иалис мүры… …хиин классна …араһан байна. …оуса юунһээ нэгэдэхеэр, …тор социалис …аар эмхидхэгдэнхэй. Хоёрдохёор, цехэй хүдэлмэришэд ажалаа бригадна гуримаар эмхидхэжэ, хэрэглэгдээгүй үйлэдбэриин шэнэ нөөсэнүүдые нээһэн байна.

Цехүүдэй захиргаан үйлэдбэрие һайжаруулха талаар ехэхэн анхарал хандуулдаг. Хуушарһан станогууд бүтээсэ ехэтэй шэнэ техникээр һэльбэн шэнэлэгдээ. Гэхэтэй хамта үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэ хүдэлмэришэдэй оньһон түхеэрэлгэнүүдтээ эзэн ёһоор ашаглаха, хандахадань нүлөө үзүүлнэ.

Хүдэлмэришэдэй эдэбхи үүсхэлээр М. Н. Гениховэй цехтэ үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдые дахин хэрэглэжэ, хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжын эд хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргана.

Т. МОСКВИТИНА.

…ЗОРЬОО УРИДЛАН

…дэхи табан жэлэй гурбадахи жэлэй түсэбые …уридлан дүүргэһэн тухайгаа Мухар-Шэбэрэй …ой коллектив мэдээсэбэ. Эндэ 719 түхэригэй …укци үйлэдбэрилэгдэжэ, гурбан жэлэй түсэб …аа хүргэгдөө. Түсэбөөр хараалагдаһан 6 мил… …ан түхэригэй орондо 6 миллион 667 мянган ту… …укци худалдагдаһан байна.

…эй түсэб тоһо үйлэдбэрилгөөр 124,9 процент, …р 106,2 процент дүүргэгдээ.

В. ШИРДАРМАЕВ.

ШАДАЖА ШАХАНА

«Эрдэм» колхоз урда жэлнүүдтэ үбһэ тэжээлээр хододоо дуталдажа, үбэлжэлгын үедэ шахардуу байдалда ородог бэлэй. Мал шахан таргалуулха тухай тиихэдэ хөөрэлдэдэгшьегүй һэн. Гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө бэелүүлхэнь хүндэшэг байдаг бэлэй.

Мүнөө жэлдэ тус колхоз ногооной һайн ургаса хуряажа, үбһэ тэжээл элбэгээр нөөсэлжэ шадаа. Үбһэ абаха түсэбөө 172 процент, силос — 128, витаминтай ногооной гурил — 200 процент дүүргэжэ, үбэлжэлгын үедэ ехэ продукци абаха арга боломжотой болоо.

Үхэр мал шахан таргалуулха тусхай гүүртэ колхозой түб һууринда энэ намар эмхидхэгдэжэ, тусгаар байра түхеэрһэн байха юм. Зуугаад буруу, хашарагуудай багтаамжатай һарабша болон дулаалагдаһан байра шэнээр баригдаба. Уужам хашаа соо шахамалнуудые эдеэлүүлхэ хобто хорёонууд тусгаар түхеэрэгдэнхэй юм. Уужам хашаагай дундахана жэжэлэгдэһэн будууун тэжээл тараажа үгэхэ 50 метр утатай хобоонууд газарһаа метр шахуу дээрэ бүхэлэгдэнхэй. Тракторист хэршэгдэһэн үбһэ, сенаж болон силос тэрэ хобоонууд соогуур саг үргэлжэ хубаарилан тараажа үгэнэ.

— Шахамалнуудтаа ямар рацион тодорхойлообта? — гэжэ асуухадамнай, колхозой правлениин түрүүлэгшэ Борис Лубсанович Доржиев иигэжэ харюусаба:

— Тэжээл бии, таргалуулхал хэрэгтэй. Тиимэһээ үбһэ, һолоомо, сенаж дуран соонь эдюулхэ гэжэ оролдонобди. Харин бэлэдхэгдэһэн тэжээлээ порционно аргаар үгэнэбди.

Холимол тэжээл үхэрнүүдтэ хубаарилан үгэхэ тусхай түхеэрэлгэ ухаалан зохёогоод, зохидхоноор хабсарган тодхоһон байха юм. Уужам хашаагай дундахана бодхоогдоһон үндэр бахананууд дээрэ табан кубометр багтаамжатай бункер тодхогдонхой. Хүсэтэ машинаар хэршэгдэһэн үбһэ, һолоомон болон жэжэлэгдэһэн талха таряанай зүйлнүүд тусхай соргоор дамжуулагдаад, дээрэ тодхогдоһон бункер соо сугларан холигдоно. Шахамалнууд дүрбэн тээһээнь ерэжэ, үбһэ, оорооһоной холисоор хооллоно. Хажуудань табигдаһан амһартанууд соо бага зэргэ бүлеэдхэгдэһэн уһан хододоо байна.

Гүрэндэ тушаагдаха малаа һайнаар таргалуулхын тула шанартай тэжээлээр хангаха гэжэ оролдоно. Үхэр бүхэндэ үдэртэ 9—10 килограмм тэжээлэй единицын хэмжээнэй хоол хүртэнэ гээшэ. Сэхыень хэлэхэдэ, мүнөө жэлдэ тус колхоздо мал шахан таргалуулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдана. Жэшээлхэдэ, мал шанаар ажаллаха хүнүүдые тус гүүртэдэ томилходоо, колхозой правлени онсо анхарал хандуулһан байна. Эндэ комсомолшууд Баяр Вампилов, Григорий Елаев, Сергей Цыбенов гэгшэд шахамалнуудай гүүртэдэ ажаллахаар томилогдоо юм. Түрүүшын үдэрһөө залуушуул оролдосотойгоор ажаллажа, олоной этигэл найдабарида хүртэһэн байна. Түрүүшээр асарагдаһан 80 хашарагынь сүүдхэдэ тус бүреэ 800 граммаар шэгнүүрээ нэмээһэн байха юм. Мүнөө энэ гүүртэдэ 200 шахуу мал шахан таргалуулагдажа байна. Үбэлжэлгын үедэ малай продукци ехээр абахын тула колхозой малшад ажалдаа шэнэ онол арга нэбтэрүүлэн, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө заатагүй дүүргэхэ зорилготойгоор ажаллажа байна.

Н. НАМСАРАЕВ.
Сэлэнгын район.

ШАГНАЛ

Советскэ болон ажахын организациинуудта удаан саг соо аша үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, арадай депутадуудай Зэдын районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Всеволод Васильевич **Муруевые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **«Хүндэлэлэй грамотаар»** шагнаба.

• • •

Арадай гэгээрэлдэ, мүн партийна органуудта удаан саг соо аша үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, КПСС-эй Хурамхаанай райкомой таһагые даагша Светлана Сойжиевна **Очировае** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

ЗАГАРАЙНХИД ДЭМЖЭНЭ

Загарайн районой ажалшад КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. В. Андроповой хэһэн Мэдүүлгые халуунаар дэмжэжэ байһанаа суглаанууд болон митингнүүд дээрэ мэдүүлжэ байнхай. Хүдэлмэришэд, механизаторнууд, багшанар болон малшадай хэлэһэн үгэнүүд бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ байһан бүхы зоной амгалан байдалай түлөө һанал бодолоо, хүсэ шадалаа ниилүүлэн тэмсэел гэжэ уряална. Хүн түрэлтэндэ зоболон, үхэл асарха аюул ехэтэй ядерна, далита ракетэнүүдэй Баруун Европын газар дээрэ тодхогдожо байһан ушарһаа саг соогоо ехэ шухала Мэдүүлгэ хэгдээ гэжэ районоймнай ажалшад тэмдэглээд, тэрэниие халуунаар дэмжэжэ байһанаа үшөө дахин хэлэнэд.

Энээн тухай митингнүүд районоймнай колхоз, совхозуудта, промышленна предприятинууд болон эмхи зургаануудта үнгэргэгдэжэ байнхай.

Шулуутайн леспромхозой хүдэлмэришэд, алба хаагшад һаяхан сугларжа, США-гай ба НАТО-гай энэ муухай ябуулгые буруушаагаад. Эхэ оронойнгоо экономическа ба оборонно хүсые эрхим ажалаараа арьбадхаха тухайгаа мэдүүлээ. Бэшүүрэй модо бэлэдхэлэй пунктын начальник В. В. Тимашевский, Шулуутайн леспромхозой транспортна цехэй начальник А. П. Телсля, тус леспромхозой түмэр замай партийна организациин секретарь В. В. Киселева гэгшэд митингдэ үгэ хэлэхэдээ, уласхоорондын байдалай улам шахардуу боложо байгаашье һаа, эрхэ сүлөөгэй, амгалан тайбан байдалай түлөө тэмсэдэг хүсэн илаха ёһотой гэжэ тэмдэглээ. Энэ илалта бэлэхэнээр манда ерэхэгүй. Тиимэ һэн тула бидэнэр хэдэг ажалаа үнэн зүрхэнһөө, һайнаар бүтээжэ, оронойнгоо баялигые эрхим үрэ дүнгүүдээр арьбадхаха ёһотойбди гэжэ суглараагшадые уряалһан байна. Митингын түгэсхэлдэ леспромхозойхид нэгэ үдэрэйнгөө салин хүлһые Эб найрамдалай жасада оруулха гэһэн шиидхэбэри абаба.

Мүн лэ нэгэ үдэрэйнгөө салин хүлһые Загарайн ОРС-ын коллектив тэрэ фонддо оруулхань.

Нүхэр Ю. В. Андроповой хэһэн Мэдүүлгэдэ зорюулагдаһан митингнүүд районоймнай үргэлжэлһөөр.

А. ТРОФИМОВА,
районой «Вперед» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

КПСС-эй ОБКОМДО

…ой, саарһанай ба …оруулгын про… …ин хүдэлмэри… …профсоюзай об… …итедэй хүдэлмэ… …уудал КПСС… …бюро хаража …адай үйлэдбэ… …ниитын эдэб… …эхэ, коллекти… …табигдаһан эко… …олон социальна …е бэелүүлгэдэ …организацинуу… …дээшэлүүлхэ та… …тэды хүдэлмэ… …зай обком бэе… …тэмдэглээ.

…элгын болон …ажахын пред… …ехэнхидэнь …элгын хүдэл… …лэгдэнэ, үйлэд… …ическэ хэмжээн …энэ, шэнэ тех… …рүү технологи …э, бригадна гу… …эмхидхэхэ ба …хэрэг нэбтэрүү… …одоной ажахын, …мышленностиин …предприяти… …һан жэлэй хоёр …рын түсэбүүдые …уудай талаар …«Байкаллес» нэ… …э энэ оной юһэн …рие бэелүүлээ. …ута һалбарине …гөөр хүгжөөхэ, …ажахые ком… …лхэ, үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгые үргэдхэхын тула предприятинуудай арга боломжонуудые шадамараар хэрэглэхэ ябадалда профсоюзай обком болон профсоюзай комитедүүд хүсэл оролдолгоёо гүйсэд шэглүүлнэгүй гэжэ КПСС-эй обкомой бюро тэмдэглэбэ. Социалис мүрысөө эмхидхэлгэдэ дутуу дунданууд бии байһаар.

Профсоюзай обком болон профсоюзай олон организацинууд ажалай ба үйлэдбэриин журам бэхижүүлгэдэ хүсэд дүүрэн нүлөө үшөө үзүүлнэгүй, ажалай журам бэхижүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй тогтоолнуудай ёһоор, профсоюзай организацинуудта олгоһон эрхэнүүдые хэрэглэхэ талаар мүртэй хэмжээнүүдые бэелүүлнэгүй. Үйлэдбэри хүтэлбэрилгэдэ ажалша коллективүүдэй ба ажалшадай үүргые дээшэлүүлхэ хүдэлмэри профсоюзай комитедүүд шадамараар ябуулнагүй. Хүдэлмэришэдэй суглаануудай, ПДПС, ВОИР болон НТО-гой эмхинүүдэй арга боломжонууд элэ хэрэгүүдые дүүргэхэ ушарта хангалтагүйгөөр хэрэглэгдэнэ.

Хүдэлмэришэдэй, илангаяа залуушуулай дунда ябуулагдадаг үзэл сурталай-политическэ болон ажалай хүмүүжүүлгын асуудалнуудта профсоюзай олон комитедүүд анхаралаа хүсэд хандуулдаггүй байна. Ажалһаа гараха, орохо ушарнууд горитой байһаар, кадрнуудые мэргэжүүлхэ хүдэлмэридэ дутуу дунданууд үзэгдэһөөр гээшэ.

Профсоюзай организацинууд, илангаяа ой модоной ажахын ба түлишын промышленностиин профсоюзай организацинуудай хүдэлмэрине һайнаар хүтэлбэрилнэгүй, эмхидхэлэй ба ниитэ-үйлэдбэриин хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхын, түсэбүүдые болон абаһан уялгануудые бэелүүлхын түлөө профсоюзай хүдэлмэрилэгшэдтэ эрилтэ табигданагүй. Профсоюзай хүдэлмэрилэгшэдэй кадрнуудые шэлэн томилхо, тааруулан табиха, хүмүүжүүлхэ хэрэгэй бодото байлалда горитой дутагдалнууд усадхагдаагүй байһаар.

Профсоюзай областной совет профсоюзай обкомой ажал ябуулгые һулаар хүтэлбэрилнэ, тэрэнэй хүдэлмэриндэ бодото туһаламжа үзүүлнэгүй.

Хүдэлмэриингөө дутагдалнуудые усадхаха талаар хэмжээнүүдые зохёохо ба бэелүүлхыень, ажалша коллективүүдтэ бэелүүлэгдэдэг эмхидхэлэй хүдэлмэриин хэмжээе, ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, хүдэлмэриин зохёохы, хүсэ нүлөөтэй онол аргануудые батадхалгада, һалбариин бүхы предприятинуудай табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые бэелүүлхын тула таатай зохид эрхэ байдал байгуулгада профсоюзай бүхы организацинуудай оролдолгые шэглүүлхыень, ой модоной, саарһанай болон модо болбосоруулгын промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком КПСС-эй обкомой бюрогой тогтоолоор уялгалагдаба.

Тус тогтоолой ёһоор, обком ба һалбариин профсоюзай комитедүүд холбоо барисаатай предприятинуудай хоорондо баталагдадаг хэлсээнүүдэй үндэһөөр социалис мүрысөө саашадань һайжаруулхадаа, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, түүхэй эд, түлишэ, электрын элшэ хүсэ алмаха, хэлсээнүүдэй ёһоор үйлэдбэрилэгдэхэ продукцинуудые саг болзор соонь бүтээхэ, ажалша коллективүүдэй гэшүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэг хангаха зэргэтэй. Түрүү луй дүршэл дэмжэхэ ба дэлгэрүүлхэ шухала.

Ажалай эмхидхэл ба түлөөһэнэй хойноһоо хиналта шангадхахыень, үйлэдбэриин технологи, эмхидхэл һайжаруулһанай ашаар ажалай нормо табилгые ба түлөөһые нарижуулха талаар саг үргэлжын хүдэлмэри бэелүүлжэ байхыень обкомдо, һалбариин предприятинууд болон эмхи зургаануудта дурадхагдаба. Бригаднуудта ажахын тоосоо, эсэсэй үрэ дүнгөөр, хүн бүхэнэй хабаадаһанай зэргээр ажалай түлөөһэн нэбтэрүүлэгдэхэ, тус коллективүүдтэ профсоюзай бүлэгүүдэй эдэбхитэй хүдэлмэри хангаха хэрэгтэй гээд заагдаба.

Хамтын хэлсээнүүдэй талаар абаһан уялгануудые заатагүй бэелүүлхын хойноһоо саг үргэлжын хиналта бэелүүлхэ, ажалай, ажабайдалай ба хүдэлмэришэдэй, алба хаагшадай һуудал байдалай эрхэ байдалые һайжаруулха талаар эмхидхэлэй хүдэлмэри үсэд нэтэрүүгээр ябуулха, «Забайкаллес» нэгэдэлдэ ба тус-тус министерствэнүүдтэ хамтын хэлсээнүүдэй талаар предприятинууд ба организацинуудай абаһан уялгануудай дүүргэгдээгүй ушарнуудые саг үргэлжэ хаража үзэжэ байха хүдэлмэри обком, профсоюзай комитедүүд бэелүүлхэ зэргэтэй.

Үйлэдбэри хүтэлбэрилгэдэ ажалша коллективүүдэй ба профсоюзай организацинуудай үүргые дээшэлүүлгэдэ хүсэл оролдолгоёо шэглүүлхэ хэрэгтэй гэжэ профсоюзай обкомдо дурадхагдаа. Мүн тус организацинууд үйлэдбэри дээрэ үзэгдэдэг журамгүй ябадалтай тэмсэхэ, захиргаантай хамта бүхы шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ хабаадалсаха зэргэтэй. Үндэр үзэл бодолтойгоор, социалис гурим журамтайгаар ажалшадые хүмүүжүүлхэ талаар хүдэлмэрие эдэбхижүүлхэ шухала. Оролдосотой, үндэр бүтээсэтэй ажалай түлөө моральна болон материальна урмашуулгые аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, гурим болон журам эбдэгшэдэй дунда олониитын талаһаа ябуулагдадаг хүдэлмэрие шангадхаха, мүн экономическа, эмхидхэлэй ба хуулиин хэмжээнүүдые хэрэглэн, архидалгатай, социалис зөөри үбэршэлхэ ябадалгай, залхуу забаг ба хуули буса ямаршье үйлэ хэрэгүүдтэй эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ хэрэгтэй.

Үйлэдбэри дээрэ үзэгдэдэг гэмэ усал хороохо, үбшэлэлгэ доошолуулха талаар тодо хэмжээнүүдые бэелүүлхэ, бар хүсөөр хэгдэдэг ажал хорооxo, үйлэдбэриин процессүүдые оньһожоруулха, ажалай аюулгүй байдал хангаха талаар хүдэлмэри үргэлжэ дүүргэхэ, һэргылэмжын хэмжээнүүдтэ анхаралаа ехээр хандуулха хэрэгүүдые бэелүүлхэ шухала гээд обкомдо, профсоюзай комитедүүдтэ заагдаа.

Хүдэлмэриингөө онол арганууды саг үргэлжэ һайжаруулхыень, профсоюзай эхин организацинуудай болон профсоюзай эдэбхитэдтэ ажал хэрэгтээ хүсэдөөр тушаглахыень, цехүүдэй комитедүүдэй болон профсоюзай бүлэгүүдэй дайшалхы шэнжыень дээшэлүүлхыень профсоюзай обкомые КПСС-эй областной комитедэй бюро уялгалаа. Мүн гүйсэдхэлгын хиналта болон шалгалтые шангадхаха, кадрнуудтай ябуулагдадаг хүдэлмэрие һайжаруулха, дутуу дунрануудта эбсэшэгүй байхаар, туйлаһан үрэ дүнгүүдтэ шүүмжэлхыгөөр, хүн зондо анхаралтайгаар хандадагаар профсоюзай хүдэлмэрилэгшэдые хүмүүжүүлхэ, ажалша коллективүүдтэ профсоюзай болон ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй тоосоонуудые саг үргэлжэ үнгэргэхэ шухала.

Партиин горкомууд, райкомууд, партийна эхин организацинууд, профсоюзай организацинуудай эмхидхэлэй болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэрие һайжаруулгада анхаралаа хандуулха, профсоюзай кадрнуудые шэлэн томилхо, тааруулан табиха ба хүмүүжүүлхэ хэрэгые саашадань хангаха, профсоюзай хүтэлбэрилхы органуудта һунгагдаһан коммунистнуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ ёһотой гээд тогтоол дотор тэмдэглэгдэбэ. Харин профсоюзай областной комитет обкомой болон профсоюзай комитедүүдэй ажал ябуулгые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, эмхидхэлэй, үйлэдбэриин, хүмүүжүүлгын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ тэдэндэ бодото туһаламжа үзүүлхэ, даалгагдаһан хэрэгэй түлөө профсоюзай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ зэргэтэй гэжэ тогтоол соо заагдаа.

ПАРТИЙНА КОНФЕРЕНЦИ

ГОЛ ҮҮРГЭЕЭ ДҮҮРГЭХЭ

Кабанскын район манай республикын эгээл томо индустриально-аграрна нютагуудай нэгэн болоно. Тус районой партийна организаци политическэ, ажахын хэршье орёо зорилгонуудые дүүргэхэ арга боломжотой байһанаа урдань нэгэнтэ бэшэ харуулһан байха.

XXXVII районно партийна конференци дээрэ партиин райкомой нэгэдэхи секретарь А. И. Хмелевой хэһэн тоосоото элидхэлтэй танилсаад байхада, мүнөөшье Кабанскын коммунистнуудай урдаа табигдаһан харюусалгатай зорилгонуудые бэелүүлхын тула нилээд ехэ оролдолго гаргажа байһаниинь элирнэ.

Тоосоото үе соо районой үйлэдбэриин гол фонднууд 23 миллион түхэригөөр ургаа. Үйлэдбэрилэгдэһэн промышленна продукциин хэмжээн 130 миллион түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али 1981 онойхиие 31 миллионоор үлүүлээ. Энэл хугасаада промышленностьда ажалай бүтээсэ 15 процентээр дээшэлбэ. Энээнэй ашаар нэмэлтэ продукциин 90 процентынь үйлэдбэрилэгдөө.

Хүдөө ажахыда агропромышленна ниитэ нэгэн комплекс байгуулха, материальна баазыень һайжаруулха талаар горитой хүдэлмэри хэгдээ. Районой ажахынууд 3 миллион 600 мянган түхэриг олзотой гарахаар хүлеэгдэнэ. Ороохо, хартаабха, һү гүрэндэ тушааха гурбан жэлэй түсэб дүүргэгдэнхэй. Түсэбһөө гадуур 2863 тонно һүн худалдагдаха. Орооһо таряанай һайн ургаса байгша ондо абтаба. Ороохото ургамалнуудай гектарай дунда зэргын ургаса район соо 17,6 центнертэ хүрэнхэй. Бүхыдөө 468 мянган центнер ороохон хуряагдаа гэхэ гү, али энэнь нёдондонойхиһоо 31 мянган центнерээр ехэ болоно. Тэжээл ехээр бэлдэһэнэй түлөө партиин обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй, облпрофсоведэй, ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан тугаар район хоёрдохи жэлээ шагнагдаа.

Тобшолходо, тоосоото үе соо район ажахын, социально-соёлой талаар урагшаа горитой дабшалта хэһэн байна. Гэбэшье партийна конференцинүүд дээрэ коммунистнууд бүхы юумэеэ шүүмжэлхы ёһоор сэгнэжэ үзэдэг юм. Тоосоото элидхэл, делегадуудай үгэнүүд энэ эрилтэдэ зарим тэды харюусана.

Жэшээнь, 1928 онһоо КПСС-эй гэшүүн **Н. Н. Рыбаков** конференциин хүдэлмэриие сэгнэхэдээ, һанаһанда хүрэнэгүй, гэжэ хэлэбэ. Нээрээшье үгэ хэлэгшэдэй олонхинь үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд дээрэ тогтоод лэ, мүртэй шүүмжэлэл хэбэгүй.

Бүхы ажал ябуулгынь гол шата болохо партийно-политическэ хүдэлмэри тухай тоосоото элидхэл соо нилээд хэлэгдээ. Эмхидхэлэй, ажахын, үзэл сурталай хүдэлмэриин асуудалнууд райкомой пленумүүд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, тогтоолнууд яһала абтажа байгаа. Үдэр бүриингөө хүдэлмэридэшье райкомой бюро, аппарадай хүдэлмэрилэгшэд эдэ асуудалнуудые анхаран, шиидхэхые оролдодог һэн. Гэхэ зуура олонхи ушарта энэ хүдэлмэринь ажалша коллективүүдэй ажабайдалтай нягта холбоо барисаагүйгөөр ябуулагдадаг, үйлэдбэриин үрэ дүнгүүдтэ һулаар нүлөөлдэг байһан байна.

Таряан ажал, тэжээл бэлэдхэлгын талаар район бусадта орходоо һайн байдалтай юм. Гэбэшье тэжээл бэлэдхэлгэ мүнөөдэрэй эрилтэдэ хүрэнэгүй гэжэ тоосоото элидхэл дотор тэмдэглэгдээ. Энээнһээ уламжалан, һүүлэй жэлнүүдтэ районой мал ажал хангалтагүй байдалда оронхой. Жэшээнь, мяха, үйлэдбэрилгэ бүхы дээрээ 1980 ондо орходоо нэгэ хэды дээшэлбэшье, шубуунай мяха үйлэдбэрилгэ 1800 центнерээр хороһон байна. Шубуудай олоор гарзалһанһаа боложо, 7900 центнер мяхан алдагдаба. Энэл ушарһаа Твороговой шубуунай фабрика 800 мянган түхэригэй, Кабанскын шубуунай фабрика 600 мянган түхэригэй гарзада ороо. Тиихэдэнь энэ шубуунай фабрика байгуулагдаһаар үнгэрһэн арбан жэл соо мяха тушааха түсэбөө нэгэшье дүүргээгүй. Гахай үсхэбэрилгыншье байдал тиимэ һайн бэшэ.

Һү үйлэдбэрилгэ 1980 ондо орходоо бүри доошоо оронхой. Байгалай туршалга-үйлэдбэриин ажахы, нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулбал, һү үйлэдбэрилгэеэ 635 центнерээр хороогоо. Тиихэдэ шубуунай фабрика һү тушааха түсэбөө мүн лэ дүүргэнэгүй. Тиихэдэнь һүнэй өөрын үнэ сэн энэл хугасаада 3 түхэриг 20 мүнгөөр дээшэлээ.

—Манай коллективтэ мяха, һү үйлэдбэрилгын иимэ байдалда ороһон ушар нэн түрүүн партийно-политическэ хүдэлмэриие муугаар ябуулагдаһанһаа эхитэй,—гэжэ Кабанскын шубуунай фабрикын механизатор **В. Я. Суворов** шүүмжэлбэ. —Шубуунай мяха худалдаха 3 жэлэй түсэб 2 мянган центнерээр дүүргэгдээгүй. Ажахын партком, дирекци иимэ байдалые заһажа шаданагүй. Партиин райком, агропромышленна нэгэдэл ушар шалтагааниинь гүнзэгыгөөр шэнжэлнэгүй. Бодото байдалые харабал, һүүлэй жэлнүүдтэ шубуунай нэгэшье шэнэ байра ашаглагдаагүй. Тракторнууд дуталдана. Тус ажахыда эмхидхэгдэһэн, хамтын подрядай гуримаар хүдэлдэг таряан ажалай бригаданууд һайн талаяа харуулаа. Теэд эдэ бригадануудай дундахи мүрысөө эмхидхэхэ талаар профсоюзай райком хэмжээнүүдые абанагүй.

Үнэхөөрөө, нүхэр Суворов дутагдалнуудай ушар шалтагаание сэхэ руунь нэрлэһэн байна. Эдэ дутагдалнууд гансашье хүдөө ажахыда бэшэ, харин промышленностьдашье хохидол үзүүлнэ ха юм. Энээнһээ уламжалан, ажахын хэрэгүүдтэ эмхидхэлэй, политическэ аргаар хүсэтэ нүлөө үзүүлхэ үүргэеэ районно партийна организаци, райком хүсэд дүүргээ гэхын аргагүй. Тоосоото үе соо аяар 279 тогтоол райком абаа. Теэд тэдэнэй аша үрэнь тон бага байба. Юрэнхыдөө, нүлөө үзүүлхэ гол үүргэеэ партиин районно комитет саг соонь тодорхойлжо шадаагүй гэжэ дурсагдаһан эдэ баримтануудпаа тобшолол хэхээр. Районой арадай ажахые саашадань хүгжөөхэ гол шэглэлнүүд мүн лэ һайнаар тодорхойлогдоогүй.

Эдэ шэглэлнүүдэй заримыень абаад үзэе. Барилгын талаар ямар гээшэб? Нилээд олон промышленна, социально-соёлой объектнүүд эдэ жэлнүүдтэ баригдажа, ашаглагдаа. Энэнь мэдээжэ. Зүгөөр конференци дээрэ үгэ хэлэгшэ бүхэн барилга муугаар хэгдэнэ гэжэ шүүмжэлээ. Мүнөө үедэ район соо 18 миллион түхэриг гаргашатай аяар 157 объект баригдажа дүүрээдүй байна. Энэ тон олон гээшэ. СМУ-8, ПМК-5. ПМК-890 гэхэ мэтэ барилгын гол эмхинүүд ашаглалгынгаа түсэбые оройдоол 70 процент дүүргэнэ. Байгалай ОПХ-да ПМК-590 4 жэлэй туршада ороохо сэбэрлэлгын комплекс барижа байнхай. Иимээр барибал, үшөө 16 жэл хэрэгтэй,—гэжэ тус ажахын овощ ургуулагшадай бригадир **Г. Е. Капустина** хэлэбэ. Байгалай модоной баазада 8 жэл соо клуб баригдана. Дунда зэргээр 18—20 мянган гахайтай байдаг «Шергинский» совхоздо байранууд дуталдана. Каменск поселогто байрын гэрнүүд, социально-соёлой объектнүүд дуталдана. Посольскдо мүнөөхил ПМК-590 зургаадахи жэлээ хүүгэдэй саад барина. Энэл поселогой клубай барилга дээрэ байгша ондо түхэригшье ашаглагдаагүй. Селенгинскдэ 520 хүнэй һураха һургуулида 1050 хүн һурана. Эдэ баримтанууд тухай Байгалай модоной баазын жолоошон **В. М. Овсянников,** «Шергинский» совхозой директор **В. И. Кострико**в, Тимлюйн цементын заводой хүдэлмэришэн **Л. В. Иванова,** Посольскын сельсоведэй түрүүлэгшэ **В. Л. Ярец** гэгшэд дурдаба. Барилгын муугаар ябуулагдаһан ушар партийно-политическэ хүдэлмэриин аша үрые горитой доошолуулна ха юм.

Юрэдөө, ажахын болон политическэ хүдэлмэриие хоорондонь таһалжа яашье болохогүй байһаниие тус конференци тон элеэр гэршэлээ. Ойморой совхозой һаалишан **О. Н. Майорова,** «40 лет Октября» колхозой түрүүлэгшэ **В. В. Черниговский** болон бусад мал ажалай оньһожоруулгын хэмжээн хангалтагүй гэжэ шүүмжэлбэ. Энээнһээ уламжалан, һаалишадаар хүдэлхэ хүнүүд олдохоёо болижо, нилээд ехэ һүн һаагдангүй үлэнэ гэжэ РАПО-гой түрүүлэгшэ **В. Г. Шалангов** хэлэбэ.

Үзэл сурталай хүдэлмэриин кадрнуудые шэлэн табиха, хүмүүжүүлхэ талаар горитой дутагдалнууд ушарна. Багшанар, мэргэжэлтэд энэ талаар ямаршье үүсхэл гарганагүй. Ветеранууд энэ хүдэлмэридэ дутуугаар хабаадуулагдана. Ниитэ полит-үдэр эмхидхэхэ хэрэгые һайжаруулха хэрэгтэй байһан тухай Посольскын сельсоведэй түрүүлэгшэ В. Л. Ярец онсолоо.

Эдэ асуудалнууд юунһээ эхитэйб гэбэл, партиин районно комитет, КПСС-эй ноябриин (1982 он), июниин (1983 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, хүтэлбэрилэгшэдые шэлэн табиха, хүмүүжүүлхэ, тэдээндэ шанга эрилтэ табиха талаар үсэд нэтэрүү оролдолго гарганагүй. Партийна эдэбхитэдэй, эмхидхэлшэдэй үүргые эндэ зүбөөр сэгнэнэгүй. Партийна шэнжэтэй абьяас дүүрэн үгөөр ажалшадые зоригжуулан, хүтэлбэрилхэ хүнүүд үсөөн, гэжэ партиин ветеран **Н. Н. Рыбаков** болон бусад үгэ хэлэгшэд зүйтэй шүүмжэлэл хээ. Партиин райкомой шэнэ бүридэл эдэ дутагдалнуудые хараада абан партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриие эрид һайжаруулжа, районой арадай ажахые, хүн зоной һуудал байдалые хүгжэлтын шэнэ шатада гаргаха уялгатай.

Конференциин хүдэлмэридэ партиин обкомой секретарь **Л. В. Потапов** хабаадажа, үгэ хэлээ.

КПСС-эй Кабанскын райкомой нэгэдэхи секретаряар **В. И. Каниболоцкий,** секретарьнараар **В. Р. Булдаев, М. А. Лукьянов** гэгшэд һунгагдаа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ,
манай корр.

ОБЛАСТНОЙ ПАРТИИНА КОНФЕРЕНЦИИН ДЕЛЕГАТ

«ЭТИГЭЛ НАЙДАБАРИИЕНЬ ХАРЮУЛХАБ»

Угай малшанай бүлэдэ түрэһэншье һаа, хонишоной мэргэжэл шэлэхэб гэжэ бодоогүй ябааб. 1975 ондо Енхорой дунда һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр түрэл совхоздоо барилгашадай бригадада хүдэлөө һэм. Нэгэ хэды ажаллаһанайнгаа удаа Совет Армиин зэргэдэ алба хэхээ мордоо бэлэйб. Холын дайдада ябахадаа нютаг, түрэлхид, нүхэд һанагдаха. Албаяа амжалтатайгаар дүүргэжэ бусаад, хонин ажал дээрэ бэеэ туршаад үзэхэ гэжэ шиидээ һэм.

Тиигээд лэ хадам аба — Владимир Бадмаевич Галсановтай хүдэлжэ эхилээб. Тэрэ үедэ хониднай хүгшэн, һү шэмээр бага һэн туладань яһала оролдохо хэрэг гараа һэн.

Аха нүхэдэйнгөө, районойнгоо болон республикын түрүү хонишодой дүй дүршэлые халажа, таажа абаха гэжэ һанаандаа хадуугааб. Илангаяа Социалис Ажалай Геройнууд Г. Л. Рабдаевай, Д-Н. Б. Сундуевай, В. Г. Романовагай ажал хэрэг тухай уншажа танилсахада һонин байдаг.

1980 ондо Люба бидэ хоёр залуу хонидые абажа харууһалаад, хойто жэлдэнь хурьгалуулва бэлэйбди. Тиихэдэ хурьга, нооһо абаха түсэб даабаряа дүүргэжэ шадаа һэмди. 1982 ондошье мүн баһа бараг үрэ дүнтэйгөөр хүдэлэгдөө. Зуун эхэ хонин бүриһөө 90 хурьган абтаа, хонин бүхэнһөө 3.9 килограмм нооһо хайшалаабди. Хурьгадаа эхэһээнь таһалхадамнай дунда зэргынь шэгнүүр 23 килограмм болоо һэн. Түрүү хонишодой жэшээгээр өөһэдынгөө хүсөөр үбһэ бэлэдхэдэг болообди. Нёдондо хашаа хорёогоо һайнаар бэлдэжэ, сүм заһабарилаа бэлэйб. Зун, намарай үедэ хонидоо һайнаар таргалуулжа, саг болзор соонь үрэжүүлгын харюусалгата хаһа үнгэргөө һэмди. Энээнэй ашаар 1983 ондо зуун эхэ хониноо зуун хурьга абажа түлжүүлээбди. Хонин бүхэнһөө 4 килограмм нооһон абтаа. Хурьгадаа тушаахадамнай дунда зэргынь шэгнүүр 23,2 килограмм болоһон байна.

Районой хонишодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгөөр манай бригадынхид илагшадай тоодо оролсоо. Мүн иимэ хүндэтэ нэрэ зэргэдэ манай совхозой А. А. Марадудинай, Б. М. Санжиевай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригадынхид баһал хүртөө. Нүхэр Санжиевай хүтэлбэрилдэг бригадынхид зуун эхэ хонин бүриһөө 111 хурьга абажа түлжүүлээ юм. А. А. Марадудинай бригада хонин бүриһөө 4,69 килограмм нооһо хайшалаа. Мүн нооһо хайшалалгаар үндэр дүнгүүдые Д. Р. Жамбаловай, В. Б. Галсановай отарынхид түйлаһан байна. Тиигэжэ энэ жэлдэ совхозоороо хонин бүриһөө 4,3 килограмм нооһо түрүүшынхеэ хайшалаабди. Нооһо ехээр абалгада түхэреэн жэл шахуу саг соо хонидтоо уулгадаг кисель гэдэгнай ехэ туһатай байгаа гээшэ ха.

Гэбэшье манай совхоздо зуун эхэ хонин бүхэндэ абажа харахада, хурьгад үсөөнөөр абтажа түлжүүлэгдэнэ. Энэ жэлдэ бүхы эхэ хонидоймнай табанай нэгэ хубиинь һубайраа гэхэ гү, али абтаһан хурьгадынь гарзада оруулагдаа. Ямар ушарһаа иимэ юумэн тохёолдоноб гэхэдэ, зарим хонишодой ажалдаа харюусалгагүйгөөр хандаһанһаань болоно ха юм. Гадна ветеринарна хүдэлмэрилэгшэдшье хурьгадые үбшэнһөө һэргылхэ ябадалые бирагүйгөөр эмхидхэнэ.

Малай энэ үбэлжэлгые манай бригадынхид бэлэдхэл һайнтайгаар лэ эхилжэ байнабди гэжэ хэлэхэ байнаб. Урдахи жэлнүүдтэл адли Люба бидэ хоёрто комсомолшууд Виктор Хандуев, манай дүү басагад Клава Люда хоёр туһалха юм. Өөһэдынгөө хүсөөр даалгагдаһан Енхор гэжэ сабшалангай га-

МҮРЫСЭХЭДЭ УРМАТАЙ

Хүдөө ажахыда үбэл, зун гэжэ илгаагүй бүхы хүдэлмэриин харюусалгатай байдагшье һаань, малай үбэлжэлгэ гээшэмнай онсо илгаатай ха юм даа. Шэмэрүүн хүйтэн, ута үбэлэй үедэ адууһа малһаа ашаг шэмэ ехээр абахын тула хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ хүсэ хүлһэ гаргаха, оролдохо хэрэгтэй болодогынь мэдээжэ. Жэл бүхэндэ али нэгэ район гү, али ажахы үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэхэ тухай үүсхэл республика дотороо гаргадаг заншалтай.

Эгээл тиимэһээ Сэлэнгын районой колхоз, совхозуудай мал ажалай хүдэлмэрилэгшэд тон шухала, ехэхэн удха шанартай хэрэгтэ эхи табиба. Энээниинь мүнөө һайшаан дэмжэлгэ, олохон коллективүүдэй, малшадай социалис мүрысөөндэ элэбхитэйгээр оролсожо байһан тухай мэдээсэл республикын газетэнүүдтэ ходо уншанабди.

Һаяшаг манай совхозой фермэ, гүүртэнүүдтэ малшадай суглаанууд боложо, коллектив бүхэн өөһэдынгөө арга боломжонуудые хаража, тодорхой социалис уялганuудые абаа һэн. Тэрэмнай районой газетэдэ толилогдоо юм. Тусхайлбал, үбэлжэлгын үедэ бүхы ажахыгаараа үнеэн бүриһөө 950 килограммһаа бага бэшэ һү һааха гэжэ һаалишадиай шиидээ. Тиихэдэ һү һаалиин нэгэдэхи фермын түрүү һаалишад А. И. Максимова, Л. С. Распопова гэгшэд үбэлдөө үнеэн бүхэнһөө 1100 килограммһаа бага бэшэ һү абахын түлөө мүрысэхэ юм.

Мяханда тушаагдаха залуу үхэрнүүдые түргэнөөр томо болгожо, һайнаар шахажа, тэдэнэй тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 450—500 граммаар нэмээхэ гэһэн зорилго табигдана. Дүршэлтэй малшан М. Т. Игнатьев шахамал үхэр бүхэнэй шэгнүүрые сүүлхэдэ 700 граммһаа бага бэшээр дээшэлүүлхэб гэжэ мэдүүлээ.

Тэрэшэлэн үбэлэй һарануудта тугал, хурьга олоор абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ хэмжээнүүд абтаха байна.

Абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхын тула малшаднай мүнөө ямараар хүдэлжэ байнаб, ажахы бүхы дээрээ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха жэлэйнгээ түсэбые хэр дүүргэнэб гэжэ хэдэн тоо, баримтануудые дурдаха шухала. Һү һаалиин, фермэнүүдэй үрэ дүнгүүдые абаад үзэе.

Жэлэй үнгэрһэн 11 һарын дүнгөөр совхозой 8 һаалишад 2000 килограммай хилые дабаба. Тэрэ тоодо нёдондо районой чемпион байһан түрүү һаалишан Вера Ивановна Орлова (Шапеньковско фермэ), мүн нэгэдэхи фермын түрүүшүүл Любовь Сергеевна Распопова, Александра Петровна Воронина гэгшэд үнеэн бүриһөө тус тустаа 2110—2205 килограмм һү һаанхай.

Эдэ дүнгүүд дээрэһээ харахада, хэрбээ нёдондо оройдоол зургаан һаалишад үнеэн бүриһөө 2000 килограммһаа дээшэ һү һаагаа һаань, харин энэ жэлдэ 15—16 хүн энэ хилые дабажа гарахаар байна.

Бүхы дээрээ һаалишадайнгаа габшагай шангаар ажаллаһанай ашаар совхоз гүрэндэ һү худалдаха жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ гүйсэд аргатай болонхой. Жэшээлхэдэ, жэлэй үнгэрһэн үедэ 10,4 мянга шахуу центнер һүн бэлэдхэлэй пунктда тушаагдаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 2350 центнерээр ехэ сагаан эдеэн гүрэндэ худалдагдаа.

Мүнөө үбэлжэлгын эхилһэнһээ хойшоошье һү һаали зарим тэды дээшэлжэ байна. Иигээд декабрь, январьда фермэнүүдтэ үнеэд олоороо тугаллажа, һүн үшөөл нэмэхэ зэргэтэй. Үбэлэй һарануудта үнеэн бүхэндэ үдэрэй 7,5 килограмм бүдүүн тэжээл, 20 килограмм силос, малай толгой бүхэндэ 1 килограмм, һаагдаһан һүнэй литр бүхэндэ 300 грамм талха таряанай зүйл эдюулэгдэнэ. Бүхы үбһэ, һолоомон хэршэгдээд, талха таряан бурдуүг болгогдожо үгтэдэг.

Тугал, буруу, хашарагуудые харууһалдаг малшаднайшье баһал магтаалтай хүдэлжэ байна гэжэ тэмдэглэхээр. Совхозой эгээл үнинэй малшадай нэгэн тугалшан А. И. Чиркова эхэһээ гараһаар 15—20 хоногтой болоһон тугалнуудые даажа абаад, зургаа-долоон һаратай болоторнь түлжүүлдэг. Тиихэдээ һүүлэй хоёр-гурбан жэлдэ нэгэшье мал гарзалуулаагүй.

Гүрэндэ тушаагдаха үхэрнүүдые шахажа байһан малшан М. Т. Игнатьев хажуудаа хоёр хүнтэй 207 эрэ хашарагуудые эдеэлүүлнэ. Тэдэнэйнгээ 20-ыень энэ жэлэй һүүл болотор тус тустань 350 килограмм шэгнүүртэй болгожо, мяханай комбинадта ябуулха юм. Һаяшаг үхэрнүүдыень шэгнэжэ үзэхэдэ, ноябрь һарада хашараг бүхэнэй шэгнүүрээ сүүдхэдэ 800 шахуу граммаар нэмээһэн байгаа.

Бүхы малда шэмэтэй һайн тэжээл эдюулхын тула үбһэ, һолоомые тусхай ИРТ-165 түхэлэй, мүн ондоошье түхеэрэлгээр хэршэнэбди. Талха таряа эһээхэ, бурдүүг болгохо 4 цех хүдэлэгдэнэ.

Харюусалгатай, ехэ уялгануудые абаад хүдэлжэ байһан малшадайнгаа хүдэлмэриин, ажаһуудалай, соёлой эрилтые һайнаар хангахы оролдонобди. Малшадые комплексноор хангаха бригада фермэ, гүүртэ бүхэндэ һарадаа 2—3 дахин ябана. Социалис мүрысөөнэй дүн арбан хоног бүхэндэ, һарада нэгэ дахин гаргагдажа байдаг. Холын һуурин нуудта кино абаашагдажа харуулагдана. Уран һайханай бүлгэмэйхид тиишэ ходо ошодог юм.

Дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаад, манай совхозойхид районойнгоо малшадые мүрысөөндэ оролсохыень уряалаанхай.

М. БАКИРОВ,
Баргажанай районой Шитханай совхозой директор.

«Волна» гэжэ үйлэдбэриин нэ... нист Борис Степанович Селезн... бригада түхэ... хэбһэн ... Тэрэнэй... иимэ үргэнөөр тараалга хадаа ... хүндэтэй нэрэтэй болоһые гэр...

«Волнада» хоёр жэлэй саада ... хараада абан, нэгэ нарядаар хү... үндэр мэргэжэлтэй, коллектив со... кевто шэнэ аргаар хүдэлхэ ко... тивые байгуулжа, тэрэниие хүтэ...

Борис Степанович хамтын хэр... га мэдэрхэ һэшхэлтэй хүнүүдые... шэлэн абаһан байна. Б. Селезне... руулдаг һэн.

Бригадын ажалай зохид эрхэ... гүүдтэ хараа байса харагдаба. ... процент дээшэлээ, хүн бүхэн хэ... лектив түрүүшээр завод соогоо... һүүлэй һүүлдэ область дотороо... Селезнев өөрөө мүнөө партиин... депутадуудай горсоведэй депута... данин гэһэн нэрэ зэргэнүүдтэй...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: заводой ра... Л. Е. Пыльникова Селезневтой хө...

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

БЭЛШЭЭРИ — МАНАЙ БАЯЛ...

Мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ ба тэрэниие эрид дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ажахы бүхэн адууһа малдаа хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ ёһотой гэжэ партиин XXVI съезд болон КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд дотор онсолон заагданхай. Энэ партиин табиһан хараа зорилгонуудые колхоз, совхозуудай таряашад, механизаторнууд, малшад, мэргэжэлтэд болон хүтэлбэрилэгшэд дары шиидхэхэ ёһотой ха юм. Хэнэйшье мэдэһээр, адууһа мал үсхэбэрилдэг ажахынуудта, үбһэ тэжээлэй асуудалай хэзээдэшье хурсаар табигдадаг байһаниинь элитэ.

Манай республика сагай уларилаар ехэл таагүй ходоодо ган гасуурта дайрагдадаг байна. Үбэлынь хүйтэн, зуниинь хуурай, ваяма халуунай болодог дээрэһээ ниитын малда үбһэ тэжээл нөөсэлхэ гээшэ нилээд бэрхэтэйхэн хэрэг болонхой. Тиимэһээ таряалан, сабшалан болон бэлшээриин ургасые эрид дээшэлүүлхэ хэрэг хүдөөгэйхидэй гол зорилго мүн.

Һүүлэй үедэ хаа хаанагүй республикын ажахынуудта тэжээл үйлэдбэрилхэ тусхай шэглэлтэй цехүүд байгуулагданхай. Иигэжэ колхоз, совхозуудай урда малдаа хямда сэнтэйхэнээр, ехэ гаргашагүйгөөр тэжээл бэлэдхэхэ зорилго онсолон табигдаа гээшэ.

Энэ һалбариие һайжаруулха хэрэгтэ зунай зулгы ногооной хаһа өөрынгөө хубитые яһала ехээр оруулха байна. Тэрэниие зүбөөр шиидхэжэ шадабал, ажахынуудай адууһа малай тоо толгой эрид дээшэлхэ, илангаяа үхэр, хони, гахай, шубуудые промышленна үндэһэ һуури дээрэ гаргалга түргэдэхэ байна бшуу. Иимэ байдалда түлжүүлэгдэһэн, мүн шахан таргалуулагдаһан малда тэжээлэй бааза байгуулха гээшэ мүнөө сагта онсо удха шанартай. Илангаяа адууһа малые нэгэ газарта олоор суглуулжа барихада, нилээд бэрхэшээлнүүд ушардаг байна. Энэ олон малые үбһэ тэжээлээр хангаха хэрэг тон шухала, шиидхэхы удха шанартай асуудал болоно. Тиимэһээ зунай, намарай һайхан сагуудта үхэр, хонидоо һайжаруулагдаһан бэлшээридэ адуулхадань, ажахы бүхэндэ хэды шэнээн ашаг үрэтэй байха гээшэб?!

Энэ хэрэгые зүбөөр шиидхэхын түлөө нэн түрүүн бэлшээринүүдые һайнаар ашаглаха хэрэгтэй болоно. Хэрбээ тэрэниие хайша хэрэгээр, тусхай технологиин гуримые сахижа шадаагүй һаа июль һарын хоёрдохи хахадһаа мал ногоон тэжээлээр гүйсэд хангагдахаяа болино гэжэ эрдэмтэд элирүүлэнхэй. Илангаяа һү һаалиин фермэнүүдтэ энэ жэшээ эли бодоор харуулжа болоно. Иимэ ушарһаа малай ашаг шэмэнь хараа байса доошолжо эхилдэг. Тиигэхэгүйн тула зунай хахадһаа һаамхай үнеэд, гунжадта нэмэлтэ тэжээл, илангаяа зеленко эдюулжэ захалхада, ехэл ашагтай байдаг гээшэ.

Бэлшээриие хайша хэрэгээр хэрэглэхэдэ, ургасаньшье доошохоһоо байха, элдэб ногооной бүридэл үсөөрдэг байна. Эндэһээ газарай хүрьһэнэй үрэжэлтэ хубинь һалхинда үлеэлгээд, муудажа эхилнэ. Тэрэниие үсадхахын тула бэлшээринүүдээ зүбөөр ашаглаха гээшэ мүнөө үедэ тон шухала хэрэг болоно.

Республика дотор бүхыдөө 1,2 миллион гектар бэлшээри тоологдоно. Энэ газарай ехэнхи хубиинь хадалиг газар, ой модон эзэлдэг юм. Тиимэһээ бии байгаа бэлшээриез зүбөөр хэрэглэхын тула хүн бүхэн өөһэдынгөө арга боломжонуудые хэрэглэн хүдэлхэ ёһотой. Илангаяа бэлшээриин хүрьһэтэ талыень шанаржуулхын тула тэдэнээ үндэһөөрнь һайжаруулха болоно. Иимэ ажал үргэнөөр ябуулһанай ашаар адууһа мал түргэн болзорто промышленна үндэһэ һуури дээрэ гаргагдаха ха юм.

Ажахы бүхэн энэ талаар өөһэдынгөө хүсөөр бэлшээринүүдээ һайжаруулха арга боломжотой. Тэрэниие зүбөөр шиидхэхэ хэрэгтэ колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд өөһэдынгөө хубитануудые оруулха болоно. Имагтал бэлшээриин ургасые дээшэлүүлһэнэй ашаар зунай сагта адууһа малаа хүсэд шэмэтэй ногоон тэжээлээр хангаха аргатай болохо байнабди. Тиигэдшье энэ тэжээл ехэл үнэгүй, минеральна зүйлнүүдээр, витаминуудаар, протеинээр элбэг байдаг ха юм.

Тусхайлбал, Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын һайжаруулагдаһан бэлшээриин ногоое эрдэмтэдэй шэнжэлжэ үзэхэдэнь, нэгэ тэжээлэй единицэ бүхэндэ 140—150 грамм протеинэй, 7—8 грамм фосфорой, 10—14 грамм кальциин бии байһыень элирүүлһэн байна. Эндэһээ шэмэтэй ногоон адууһа малай рациондо өөрынгөө һуурие батаар эзэлхэ байһаниинь элитэ. Энэ талаар уһалагдадаг һайжаруулагдаһан бэлшээринүүд өөһэдынгөө ашые харюулха байна. Тэрэниие зүбөөр шиидхэжэ шадабал, адуу малаа шэмэтэй ногоогоор хангаха аргатай болохобди.

Республикын олохон ажахынууд бэлшээринүүдээ һайжаруулха талаар яһала ехэ хүдэлмэри ябуулна. Энэ талаар ажал хэды хэгдээшье һаа, зарим газарта эдэ һайжаруулагдаһан бэлшээринүүд өөһэдынгөө ашаг үрые харуулжа шаданагүй. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, иимэ газарта малшад даажа абаһан хонид, үхэрнүүдээ хайша хэрэгээр бэлшээнэ, тусхай технологиинь сахинагүй.

Манай эрхэ байдалда һайжаруулагдаһан олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ бэлшээринүүд һайнаар ашаглагданагүй. Эндэһээ малай эдеэлхээр бэлшээриин газарнуудые һайжаруулха, уһалха, илангаяа ган гасуурта дайрагдадаг ажахынуудта тэрэнэйнгээ ургасыень дээшэлүүлхын түлөө хүдэлмэринүүдые нилээд ябуулха гээшэ тон шухала асуудал болоно.

Һүүлэй жэлнүүдтэ республика дотор бэлшээри һайжаруулха талаар хүдэлмэри доогуур хэмжээндэ ябуулагдаа гэхэдэ, алдуу болохогүй. Зарим ажахынууд, тэрэ тоодо Ивалгын, Хүрбын туршалга-үйлэдбэриин ажахынууд, Тельманэй нэрэмжэтэ Оронгын, Хандалиин совхозууд энэ талаар яһала ехэ хүдэлмэри ябуулна.

Хээрын бэлшээриин ургасые эрид дээшэлүүлхын тула эдэ газартаа олон жэлэй ногоо ехээр тарижа, һайнаар уһалһанай ашаар ногоо элбэгээр ургуулха хүдэлмэри ябуулха болоно. Тиихэдээ бэлшээриингээ газарнуудые бишыхан участогууд болгожо таһалаад, малаа оруулжа адуулхада зохистой байха ушартай. Энэ ушарта малаа удаан нэгэ участогтаа байлгажа огто болохогүй. Юуб гэхэдэ, һайжаруулагдаһан бэлшээриие олон жэлэй туршада һайнаар ашаглахын тулада тусхай технологинь заатагүй наринаар сахигдаха ёһотой. Илангаяа Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахынхид хээрын бэлшээринүүдэй ургасыень дээшэлүүлхэ талаар ажал үргэнөөр ябуулдаг юм.

Бэлшээринүүдые олон жэлдэ һайнаар хэрэглэхын тула тэндээ хабар бүри үтэгжүүлгэ элбэгээр оруулха, уһалха хэрэгтэй. Мүн лэ мал адуулхадаа участок бүхэнөө саг соонь һэлгүүлжэ байха эрилтэ табигдадаг. Иигэжэ ажалаа ябуулаагүй һаа, эдэнэйнгээ ургасыень дээшэлүүлжэ шадахагүйш. Илангаяа манай эрхэ байдалда олон жэлэй ногооной үрэһэнэй дуталдадаг дээрэһээ жэл бүри ногоо тариха хэрэг орхигдошогүй.

Ургаса үгэдэггүй муу хүрьһэтэй бэлшээринүүдые үндэһөөрнь һайжаруулха гээшэ мүн лэ һайшаалтай хэрэг болоно. Тиихэдээ ногоонуудые тарихадаа тэдэнэйнгээ бүридэлыень хараха ёһотой. Хэрбээ залаата болон бобовые ургамалнуудые ехээр тарихада, ашаг үрэтэй.

Олон жэлэй туршада хэрэглэгдэхэ бэлшээринүүдые байгуулхада ехэхэн мүнгэ зөөри гаргашалагдадаг гээшэ. Тиимэһээ тэдэниие бии болгоходоо зүбөөр, тусхай технологиин ёһоор ашаглахада, гаргашань түргөөр харюулагдадаг байна.

Энэ хүдэлмэриие ябуулжа эхилбэл, нэн түрүүн газараа шэлэжэ олохо хэрэгтэй. Фермэ, отара болон гүүртэнүүдэй байраһаа 1,5—2 километр холохон зайда илангаяа уһалагдахаар газарые шэлэхэдэ һайн байдаг. Һүүлээрнь хүрьһыень үндэһөөрнь һайжаруулаад, тэжээлэй сэнтэй ургамалнуудые тариха зэргэтэй.

Зарим ажахынууд һайжаруулагдаһан бэлшээринүүдые бии болгохомнай гээд оройдоошье юумэнэй ургахагүй газарые шэлэжэ олодог. Иимэ газарта юун ургахаб даа!

Бэлшээриин газарнуудые олоходоо хүрьһэнэй болон ургамалай эрхэ байдалые харалсаха ёһотой. Тиихэдээ энэ газарта адуулагдаха малай тоо толгойень элирүүлэлсэхэ ушартай. Тусхайлбал, гектарай 180—200 центнер ургаса үгэдэг нэгэ гектар газарта хоёр үнеэн харууһалагдаха ёһотой юм.

Бэлшээринүүдээ һайжаруулһанай һүүлдэ заатагүй ...

...ДЭЭДЫН ЗУРГААНУУДТА

...ГАРАГШАД ...ДА ХҮРТЭБЭ

...үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ хүн зониие, ...уд, организацинууд болон эмхи зургаа... ...тивүүдые олоорнь хабаадуулха талаар ...арадай депутадуудай поселково, сельскэ ...й Соведүүдэй хоорондо дэлгэрһэн социа... ...нэй дүнгүүд тухай.

Баргажанай районой арадай депутадуудай **Һүбын сельскэ Соведэй гүйсэдком** (түрүүлэгшэнь Н. Е. Городецкий, секретарь Е. Д. Ильина). Бодоной совхоздо 5100 центнер үбһэ, 275 центнер ногоон тэжээл бэлэдхэхэ гэһэн социалис уялгануудыень амжалтатайгаар дүүргэгдээ.

Сэлэнгын районой арадай депутадуудай **Новоселенгинскэ Соведэй гүйсэдком** (түрүүлэгшэнь А. К. Алейник, секретарь К. Н. Анчилоев). «Бестужевский» совхоздо 4480 центнер үбһэн, 1600 центнер ногоон тэжээл бэлэдхэхэ гэһэн социалис уялгануудынь амжалтатайгаар дүүргэгдээ.

Арадай депутадуудай Оронгын сомоной, Һүбын ба Новоселенгинскын сельскэ Соведүүдые **КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамотануудаар** шагнаад, эдэ Соведүүдэй гүйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэрые нэгэ һарынь салин хүлһэнэй хэмжээтэй гүйсэдкомуудай секретарьнарые салин хүлһэнэйнь 75 процентын хэмжээтэй мүнгэн шангаар шагнаха.

Арадай депутадуудай **Эгэтын-Адагай, Шэнэ-Бэрээнэй, Сэлэнгын, Уланхаанай, Суулгын, Итанцын, Шэнэ-Уоянай** сельскэ ба сомоной Соведүүдэй гүйсэдкомуудай үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаһыень тэмдэглээд, КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнаха.

...город — Северобайкальск — Байгал-...амай Буряадай участогай экономическа ...түб. Элдэб үндэһэ яһатанай арбаад мян... ...ажаһууна. Городой түхэл —ша... ...хубилна. «ЛенинградБАМстройн» ...шад жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь ...Табан жэлэй дүүрэтэр хоёр мянган гэр ...үүдтэ түбхинэхэ юм.

...: Северобайкальскын шэнэ гэр байра

ТАСС-ай фотохронико.

ЛЕЙПЦИГТЭ СҮҮДЛЭЛГЫН БОЛОҺООР 50 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ТҮҮХЫН ҺУРГААЛ

1933 оной февралиин 27-ной үдэшэлэн айхабтар хүсэтэй түймэр соробхилон орьёлжо, Германиин парламентын (рейхстагай) байшангые һандартан һүйдхэһэн байна. Энэ ушар засаг түрын Гитлерэй гарта ороһоной һүүлээр һарашье үнгэрөөгүй байтар болоһон юм. Эдэ хоёр ушарай хоорондоо холбоотой байһаниинь мүнөө элитэ болонхой. Юун бэ гэхэдэ, орон дотор хизааргүй хэрзэгы засаг тогтоохын 'тулада фашис правительствада шалтаг хэрэгтэй байгаа бшуу. Тиин нацистнууд рейхстагые шатаагаад, энээниие шалтаг барин, эрид хатуугаар захирһаалан зонхилхо сэһэн байгаа.

Голландиин эрхэтэн Ван дер Люббе гэгшые полици түймэр болоһон газарта «барибабди» гэжэ соносхоо һэн. «Коммунис партиин гэшүүнэй» билет тэрээндэ байба гэжэ яаралтай түргэнөөр зохёогдоһон, тусхай мэдээсэлдэ хэлэгдэһэн байна. «Иимэ бузагай муухай юумэ большевигүүд хэбэ» гэжэ тэрээндэ үндэһэлэн соносхоод, конституцаар хараалагдаһан бүхы эрхэ сүлөөнүүдые үглөөдэртэнь болюулба. Ямаршье гэм хээгүй хэдэн мянган хүнүүд түрмэ шорондо хаагдаа һэн. Болгариһаа нютаг урилан ерэһэн коммунистнууд, тэрэ тоодо мэдээжэ революционер Георгий Димитров тэдэнэй дунда байгаа. Харин теэд Г. Димитров рейхстагта түймэрэй болохо үедэ Берлиндэ байгаагүй. Гэбэшье гестапынхид үнэниие тодоруулха гэһэн зорилготой бэшэ, харин асари ехэ сүүд эмхидхэн тэрээн дээрэ «гэмнэгдэхэ нюурнуудые» бэдэрэн олохо зорилготой байгаа. Үзэл бодолоороо анархист, үнэн дээрээ хорото ябуулга үүдхэгшэ байһан Ван дер Люббе гэгшэдэ Димитров болон тэрэнэй нүхэдынь туһалаа гэһэн хардалга хэгдэбэ. Харин тэрэ нацистнуудай эльгээһэн хүн байгаа гэжэ хожомынь элирһэн юм.

Энэ сүүд гэһэн хуурмаг шанарта нааданиинь 1933 оной сентябриин 21-дэ Лейпцигтэ Имперскэ сүүдэй Уголовно сенадай байшанда эхилээд, декабриин 23 болотор үргэлжэлһэн байна. Гэбэшье тэрэчь фашистнуудай бодомжолон хараалһан соо болоогүй. Димитров эрэлхэг зоригтойгоор бэеэ барижа, абьяастай шанга үгэ сүүд дээрэ хэлэжэ, коммунизмые сүүдлэхэ гэһэн гитлеровецүүдэй түсэб буруутүүлаад, сүүдлэгдэгшын һуудаг һандайбшые фашизмда эсэргүү үгэ хэлэхэ ендэр болгожо шадаһан байна. Бүхы дэлхэйн үнэн сэхэ хүнүүд Димитровэй үгэ соносоо бэлэй.

«Үнэхөөрөө эрхим һайн хүн сүүдлэгдэгшын һандайбшын дэргэдэ зогсожо, гермачска засаг хүнүүдые мэхэлнэ, хүсэрхэнэ, билдагуушална, айн һүрдөөнэ гэжэ харуулаа» гээд тэрэ үедэ «Правда» бэшээ һэн.

Оршон тойрон байдалһаа, бусад гэмнэгдэһэн коммунистнуудһаа амяарлагдаһач, гартаа түмэр гэнжэтэй, саг бүхэндэ хэрэгтэй болодог бага сагашье юумэгүй, мүн бэеэ хамгаалхадань хэрэгтэй болохо документнүүдгүй, үмөөрэгшые шэлэн олохо эрхэгүй Димитров тон ханамжатайгаар сүүдтэ бэлэдхэжэ, үдэртөө арбан часһаа бага бэшэ саг соо хүдэлжэ байгаа. Тэрэ немец хэлэ мэдэлгээ улам һайжаруулжа, Германиин уголовно кодекс, мүн Германиин түүхэ, бүхэдэлхэйн түүхэ шудалан үзэжэ байба. Н. Г. Чернышевскиин «Юу хэхэб?» гэһэн романай герой бологшо Рахметовэй дүрэ образ тэрэниие зоригжуулаа, мүн Гетын хэлэһэн иимэ гайхамшаг үгэнүүдые хүтэлбэри болгоо: «Баялигһаа һалабал, огто хохидоогүй гээшэт, нэрэ хүндэеэ алдабал, ехэл хохидоот, харин эрэлхэг зоригоо хухарбал, бүхыгөө алдаба гээшэт».

Димитров элитэ ехэ политическэ ажал ябуулагша, хүдэлмэришэн ангиин хэрэгэй түлөө, эрхэ сүлөө, демократи ба эб найрамдалай үндэр һайхан зорилгонуудай түлөө эрэлхэг тэмсэлшэ байһанаа сүүдэй урда харуулһан байна. Түгэсхэлэй үгэдөө иигэжэ омог дорюунаар мэдүүлбэ: «Гэмнэгдэһэн коммунистби гэжэ би бэеэ хамгаалнаб. Би өөрынгөө революционно коммунис нэрэ хүндые хамгаалнаб. Би өөрынгөө сурталые, коммунис үзэл бодолоо хамгаалнаб. Би өөрынгөө ами наһанай удха зорилгые хамгаалнаб».

Гэтэр Димитров эдэ бүгэдые гансал хамгаалаа бэшэ. Сүүдэй боложо байха бүхы үедэ саг үргэлжэ добтолхо гэһэн гол ёһо баримталаа юм. Рейхстагые шатааха ябадалда коммунистнууд хабаадаа, мүн Германида «большевик ёһоной үгэсэлгэ» хэхээр бэлэдхэжэ байгаа гэһэн гэмнэлгэ хадаа ямаршье үндэһэ баримтагүй, тэнэгүү тэнэг зүйл гээшэ гэжэ харуулаад, тэрэ харата ябуулгын политическэ уг зорилго ба далда удхыень элирүүлжэ шадаһан байна. Фашистнууд рейхстагые галдахадаа, өөһэдынгөө политическэ байдалые бэхижүүлхэ, революционно пролетариадта, Германиин Коммунис партида үхэлтэ шанга сохилто хэхэ, мүн «большевизмые галзуу хүсэтэйгөөр һүнөөн дарагша» гэжэ монополис буржуазида бэеэ харуулаад, мэдэрэлгэ ба дэмжэлгэ тэдэнһээ абажа абаха гэһэн зорилготой байгаа гэжэ Димитров сүүд дээрэ үнэншэмэ тодоор харуулаа һэн.

Димитров гэмнэгдэһэн хүн аад, үнэндөө гэмнэгшэ болоо бэлэй. Гитлеровецүүдэй хүсэл дүүргэгшэ судьянарһаа гадна, гурбадугаар рейхэй бүри дээдэ тушаалтад тэрээнһээ айжа байгаа. Буруу һүрэжэ байһан гэмнэлгые зүб харгыдань оруулжа абарха гэжэ ерэһэн хүсэн түгэлдэр Геринг Димитровтэй үгэ буляалдахадаа, гол таһа сохюулһан байна. Фашизмда эсэргүү тэмсэлшын табиһан шанга асуудалнуудта харюусаха хабаяа барагдаһан Пруссиин премьер-министр ба дотоодын хэрэгүүдэй имперскэ министр миин лэ муухай хараал ба доромжолһон үгэнүүдые, алаха хюдаха гэһэн далдагүй заналта хэлээд лэ дүүрэһэн байха юм. Герингые Димитровэй илаһан ябадал бүхы сүүдэй эсэсые тодорхойлоо, харин Лейпцигтэ болоһон сүүд дээрэ Германиин фашизмын үзэл сурталай ба моральна талаар диилдэлгэ 1945 ондо тэрэнэй эсэслэн хосоролгын бэлэг тэмдэг болоо һэн.

Политическэ һэримжээ ходоодоо дээшэлүүлхэ, үзэл сурталай тэмсэлдэ бэеэ зэһэнги байха, фашизмын хүндэ харша, мүрдэлгэ хюдалгата, империалис шэнжэ шанарые саг соонь танин хаража шадаха хэрэгтэй гэжэ Лейпцигтэ болоһон сүүд харуулба. «Ямар оронойфашистнууд мүнхаг этэгээдүүд бэшэб, зэрлиг зэршэг хүнүүд бэшэб?» гэжэ сүүдэй үмэнэ табигдаһан Димитровэй асуудалда түрүүлэгшэнь харюусаха үгэ олоогүй бэлэй. Харин түүхэ энээндэ гүйсэд тодорхой харюу үгөө: болон үлэмжэ баруунай үзэл баримталдаг бусад эмхинүүд ба бүлэгүүдые эндэ тэндэ байгуулан дэмжэнэ.

Империалис буржуази пролетарска революцида эсэргүү тэмсэл хэхэдээ, эгээл хэрзэгы зэрлиг арга зэбсэгүүдые хэрэглэдэг, элдэб эсын харата ябуулгануудые үүсхээд, һүүлээрнь хүн зониие олоорнь мүрдэн, үгы хэдэг гэжэ коммунистнуудай баталан хэлэдэгые Лейпцигтэ болоһон сүүд гэршэлэн харуулаа. Бүри хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй һаял эхилжэ байһан 1852 ондо Пруссиин полици коммунистнуудта эсэргүү шэглэлтэй харата ябуулга Кёльндо үүсхэжэ, коммунистнууд хадаа балмад ябадал, үгэсөө үүдхэгшэ этэгээдүүд мүн гэжэ харуулхые һэдэһэн байна. Гэбэшье энэ һэдэлгэнь тад буруу һүрэжэ, тэрэниие үүсхэгшэд һал һууһан байгаа. «Коммунистнуудые гэмнэһэн Кёльндохи сүүдые элишэлгэ» гэһэн суута памфлет соогоо Карл Маркс иигэжэ бэшээ һэн: «Тэрэ сүүд ондоо сүүдэй—ниитын һанамжын сүүдэй үмэнэ зогсоо» (К. Маркс болон Ф. Энгельс, Зохёолнууд, 2-дохи хэблэл, т. 8, 429 нюур).

Гэбэшье харата ябуулга үүсхэгшэд энээнһээ һургаал абаагүй. Фашистнууд коммунизмда харша ябуулга эрхилхэдээ, алалга хюдалга, тэһэрэлгэ, түймэр түдэгэ үүсхэдэг зантай гэжэ Димитров харуулба. Тиигээд 1925 ондо Софиин һүмые тэһэлһэн тухай, 1931 ондо Германиин Ютербог хотын дэргэдэ түмэр замһаа поезд халяаһан тухай, 1932 ондо Франциин президент Думерые алаһан тухай тэрэ һануулаа һэн. Эдэ бүхы ушарнуудта коммунистнууд лэ гэмтэй гэжэ буржуази хөөһэ бууран фашизм хаа хаанагүй хододоо арад зондо харша монополис капиталай гэмтэ политикые бэелүүлдэг. Энээн тухай мартажа болохогүй. Юундэб гэхэдэ, тэрэ үеын Веймарскэ республикын финансова магнадуудтал адли мүнөөшье империалис хархисууд фашис засагуудые тэдхэн тэжээнэ, коммунизм болон демократида эсэргүү тэмсэдэг элдэб эсын неонацистска, расистска хашхаралдадаг байгаа. Теэд эдэ бүхы гэмтэ ябуулганuудта коммунистнууд ямаршье хабаагүй гэжэ хожомынь элирүүлэгдээ.

Харата ябуулагшадай үүсхэһэн муухай хэрэгүүдые тоолон үргэлжэлүүлжэ болохо.

1939 он. Польшын сэрэгшэдэй формо үмдэһэн эсэсовецүүд Глейвицтэхи немецкэ радиостанцида «добтолжо», фашистнуудай үүсхэһэн энэ харата ябуулгаар дэлхэйн хоёрдохи дайн эхилһэн юм. Харин 25 жэл үнгэрөөд американ сэрэгшэд эгээл тиимэшүү арга хэрэглээ. Тонкинско тохойдо ДРВ-гэй катернууд «таһалгаряагүй торпеднэ добтолго» хэжэ байна гэһэн хуурмаг мэдээсэл Американ «Тэрнер Джой» ба «Меддокс» гэһэн эсминецүүдһээ хэгдэжэ, энэнь Вьетнамда эсэргүү муухай дайе США-гай үүсхэхэ шалтаг болоһон байна.

Хүдэлмэришэн анги болон коммунизмын дайсадай бүхы хорото ябуулгануудай хэршье далдалагдажа, хэршье ехэ шууяа шурхираанай гаргагдабашье, тэдэ заатагүй элирүүлэгдэхэ юм гэжэ түүхын хэшээлнүүд харуулна.

Мүнөөшье харата ябуулга ба худал үгые, мэхэ гохо ба нюур сахилгые гүрэнэй ябуулдаг политика болгожо байгшад энээниие һанаха ёһотой байгаа.

Байгша оной сентябриин 1-дэ Урда Корейн самоледые тагнуулай зорилгоор СССР-эй стратегическэ шухала райондо эльгээһэн ябадал Совет гүрэндэ харшаар зорюута түсэблэгдэһэн харата ябуулга байгаа юм. «Энэ хэндэ хэрэгтэйб?» гэжэ Лейпцигтэ Димитровэй табиһан асуудалые мүнөө дабтабал, тэрэ һүйдхэлтэ ябуулга эмхидхэгшэдые бэлэхэнээр танин мэдэжэ болохо. США-гай захиргаанай ябуулгань энээндэ харюу болоно. Рейхстагай галдагдаһанай үглөөдэрынь коммунистнуудта эсэргүү ябуулга гитлеровецүүдэй эрхилжэ эхилһэндэл адли США-гай захиргаан сэрэгэй асари ехэ һомололго хэхэ тухай шиидхэбэри тэрэ ушарай үглөөдэрынь конгрессээр баадхан абхуулһан байха юм. Тиин 1933 ондо Берлинэй аашалһандал адли хуулита Вашингтон табин жэл үнгэрһэн хойно коммунизмда эсэргүү галзуу зэрлиг кампани ябуулаа.

Мүнөө Советскэ Союзда ба социализмын оронуудта эсэргүү үзэгдөө дуулдаагүй ехэ хэмжээтэй, галзуу зэбүүн «психологическа дайн» хэгдэжэ байна. Империализм коммунизмда эсэргүү ёһоной «крестово поход» гэдэгые соносхобо. Мүнөөнэй түби дэлхэй дээрэ үзэл сурталай тэмсэл шангадажа, империализм сурталай-политическэ һүйдхэлтэ ябуулгануудые ехээр эрхилнэ, мүн коммунистнуудта, эб найрамдалай, демократи болон социальна дэбжэлтын түлөө тэмсэлшэдтэ эсэргүү ябуулдаг буржуазна гүрэнүүдэй мүрдэлгэ хюдалгын политика улам шангадажа байнхай.

50 жэлэй урда тээ элдэб политическэ үзэлтэй социальна байдалтай ба элдэб шажанда шүтэдэг олон миллион хүнүүдэй нэгэдэл, фашизмда эсэргүүсэн һаналаа нэгэдэлгын уласхоорондын хүдэлөөн Лейпцигтэ сүүд эмхидхэгшэдые һүрдөөжэ, «гэмтэйень сэхэ гэршэлһэн зүйлнүүдэй дутамаг дээрэһээ» Димитров болон тэрээнтэй хамта тушаагдаһан хэдэн хүн гэм зэмэгүй гэһэн шиидхэбэри гаргаха баатай болоһон байна. Интернациональна уялгаяа үнэн сэхээр дүүргэдэг Совет правительство 1934 оной февралиин 15-да Г. М. Димитров болон тэрэнэй нүхэдтэ совет эрхэтэнэй эрхэ олгожо, февралиин 27-до тэдэнэр Москва ерэһэн байна.

Буу зэбсэг хуряалгахын түлөө тэмсэлдэ, шэнэ түхэлэй ядерча буу зэбсэгүүдые тодхон дэлгэрүүлхэ талаар Пентагон болон НАТО-гай аюулта түсэбүүдые, мүн Баруун Европын хэдэн орондо «Першинг-2» ба далитай американ ракетэнүүдые тодхон табилгые болюулхын, бүхы арадуудай аюулгүйн түлөө тэмсэлдэ эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй нэгэдэлгэ мүнөө онсо ехэ удха шанартай болобо. Сэрэг дайнда эсэргүү тэмсэлэй бүхы дэлхэй дээрэ урдань түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ далайсатайгаар дэлгэрүүлгэ мүнөөнэй уласхоорондын байдалай шухалын шухала нүхэсэлнүүдэй нэгэн болоо.

Үнэн, нэрэ хүндэ, һайн һанаан, энэрхы сэдьхэл, эб найрамдал заатагүй илаха гэһэн этигэл найдабари, марксизм-ленинизмын агуу ехэ үзэл сурталда үнэн сэхэ байлга Димитровтэ хүсэ олгоо һэн. Мүнөөшье эдэ хадаа бүхы зоной аза жаргал ба үнэн зүбэй түлөө тэмсэлшэдые зоригжуулна, мүн саашадаашье хододоо зоригжуулхал.

М. МУХАМЕДЖАНОВ,
түүхын эрдэмэй доктор.

...АН ДУУЛАНАБ ШАМАЙЕ, ЧУКОТКО

...оруулагдаа. Холын хээрын байрануудта, Чукоткын хото городуудта, хүдөө нютагуудта самолёдоор, вертолёдоор, вездеходоор шэнэ ном эльгээгдээ.

Энэ ном хадаа Хойто хизаарай бага арад үндэһэтэдэй поэзиин антологи мүн болоно. Чукоткын поэзиин үндэһэ һуурииe табиһан Федор Тынэтэгинэй «Урдань ба мүнөө» гэһэн шүлэгөөр тэрэ нээгдэнэ. Оройдоол 50 жэлэй саада тээ өөрын үзэг бэшэггүй байһан арад үндэһэтэдэй түлөөлэгшэд —уран зохёолшод суглуулбариин хуудаһануудта уулзаа юм. Агуу ехэ Октябриин һүүлээр Чукоткын газар дээрэ болоһон һайн һайхан хубилалтанууд тухай, холын Хойто зүгые шэнэдхэн хубилгадаг хүнүүдэй ажал тухай, хани барисаан ба инаг дуран тухай поэдүүд шүлэгүүд соогоо домоглоно. Тэдэнэй шүлэгүүдые манай орон дотор ба хилын саана хэдэн арбаад хэлэн дээрэ уншадаг байна.

(ТАСС).

...Л...

...Эндэһээ ...урагаса ...байдагынь ...

...жэлдэ бэлшээриин ургасань 20—25 центнертэ болодог һаа, харин һүүлэй жэлнүүдтэ гектар бүриһөө 60—80 килограмм хүрэтэр оруулжа байхада, ургасань 10—12 центнерээр дээшэлдэг юм.

Фосфорно-калийна утэгжүүлгые хүрьһэндэ оруулхада мүн лэ ашаг үрэтэй байдаг гээшэ.

Жэл бүри малай томо фермэнүүдтэ шэнгэн шэбхэ ехээр гаргагдажа, хүдөөдэ хайша хэрэгээр хаягдадаг юм. Энээниие бэлшээринүүд дээрэ гаргажа хэрэглэбэл, мүн лэ ашагтай байха һэн. Энэ сэнтэй утэгжүүлгые гектар бүридэ 60—100 тонно түрүүн ургасын гаража эхилхэдэ гү, али һүүлдэ малай эдиһэн хойнонь оруулхада ногоониинь хараа байса дээшэлдэг.

Һайжаруулагдаһан бэлшээриин ургасые харууһалхадаа нэн түрүүн малда эдигдэдэггүй хорото ногооень сабшажа абаха хэрэгтэй. Иигэжэ энэ хорото ургамалнуудые саг соонь үгы хэжэ шадаагүй һаа, һүүлдэнь тэдэнь ехээр олошоржо, һаад тойбо татадаг байна. Илангаяа иимэ ургамал зунай тэн багаар бии болодог. Тиимэһээ тэдэниие 8—10 сантиметр үндэрөөр хоёр дахин сабшажа абаха ушартай.

Малай шабааһые бутаргаха гээшэ мүн лэ нилээд удха шанартай. Энэ ушарта намар малай үбэлжөөндөө ошоходонь гү, али хабар саһанай хайлажа байхадань, нэгэ дахин БЛШ-3,2 түхэлэй хүнгэн борнойгоор тэрэниие тарааха ёһотой. Бэлшээриеэ шулуу шохойһоо арилгаха, хорёогоо заһабарилха хүдэлмэринүүдые хабар хэхэдэ һайн.

Һайжаруулагдаһан бэлшээриие зүбөөр хэрэглэхэдээ малшад участогуудаа 4 хаһа саг соонь һэлгүүлжэ байха ушартай. Тиихэдээ ургамалай тон шэмэтэй байхадань малаа тэндээ оруулжа эхилхэ. Энэ хадаа май һарын һүүл гү, али июнь һарын эхин болоно. Мал оруулжа адуулхынь урда, участок бүхэнэй ургасань гектарай 40—70 центнертэ хүрэхэ ёһотой. Иимэ ушарта участок бүхэнэй 85—90 процент хүрэтэр ногоониинь малда эдигдэдэг байна. Участок бүхэндэ малаа оруулхадаа тэрэнэйнгээ ургасыень түрүүн элирхэйлээд, һүүлдэнь 3—4 хоногой туршада манаха болоно.

Һүүлдэнь участогуудаа түрүүшын үедэ 20—25, удаань 28—35 үдэрэй туршада ногоонойнь һайса гаратарнь амаруулха ёһотой. Түргэн сагай туршада участогуудтаа мал оруулхада, ургасань хараа байса доошолдог. Тусхай эрилтын ёһоор 110—115 хоногой бэлшээриин үедэ уһалагдадаг газарай участок бүхэниие 3—4 дахин амаруулха хэрэгтэй.

Мүн участок бүхэндэ малые олоор оруулжа огтолон болохогүй. Гектар бүридэ 2 толгой мал байлгаха тухай дээрэ хэлээ һэмди. Тиимэһээ гүүртэ соо 200-һаа дээшэ үнеэн байха ёһогүй. Харин манай ажахынууд һайжаруулагдаһан бэлшээритэй болособди гэлдээд, 300 гаран мал хүрэтэр оруулжа манажархидаг гуримтай юм. Иигэжэ огтолон болохогүй. Юуб гэхэдэ, эдэ олон мал тэрэ участогай ургасыень эдинэ бэшэ, харин ехэнхи хубииень гэшхэжэрхинэ бшуу.

Малаа бэлшээридэ сентябриин тэн болотор адуулаад, болигохо хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, эдигдэһэн, гэшхэгдэһэн ногоон саашадаа ургажа. өөһэдтөө хэрэгтэй тэжээлтэ бодосуудые абажа шадахагүй байна. Иимэ ургамал үбэлэй хүйтэниие дабажа гарадаггүй.

Һайжаруулагдаһан бэлшээри тусхай системын ёһоор 3—4 жэлэй туршада хэрэглэгдэхээр хараалагданхай. Тиимэһээ эдэ хугасаа соо эдэнэй ургасыень дээшэлүүлхын тула ехэхэн хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана. Илангаяа һайжаруулагдаһан бэлшээринүүдые тусхай ээдтэй болгохо талаар ажал ябуулагдаха болоно. Бэлшээриин участок бүхэндэ онһожоруулагдамал звенонууд табигдаха, эндэ хүдэлдэг хүнүүдтэ ажалай зохид эрхэ байдал зохёохо, эдэнэртэ тусхай даабари үгтэхэ, ургуулһан ургасын түлөө ажалай түлөөһэн байгуулагдаха ёһотой.

Ажахы бүхэн энэ хэрэгые зүбөөр шиидхэжэ, зунай сагта адууһа малдаа үнэгүй, шэмэтэй ногоон тэжээлээр гүй сэд хангахын түлөө эдэ үдэрнүүдтэ хүдэлмэреэ ябуулха болоно. Энэ хадаа хүдөөгэйхидэй мүнөөдэрэй тон шухала зорилго мүн.

П. СОБОЛЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институдай лабораторинe даагша.

ТАСС • АПН • ХИЛЫН СААНАҺАА

Ю. ЦЕДЕНБАЛАЙ МЭДҮҮЛГЭ

УЛААН-БААТАР. Хүн түрэлтэнэй амгалан тайбан ерээдүй байдал тухай анхарал оролдолгоор нэбтэрһэн, газар дэлхэй дээрэ эб найрамдалые аршалан хамгаалхые, империалис хүсэнүүдэй халдалгануудһаа социалис оронуудай арадуудай аюулгүй байдал хамгаалхые Советскэ Союзай хэлбэришэгүйгөөр шиидэнхэй байһан тухай элирхэйлэн гэршэлһэн КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. В. Андроповой Мэдүүлгые арадай Монголой ажалшад бүримүһэн һайшаан дэмжэнэ гэжэ МНРП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, МНР-эй Арадай Ехэ хуралай Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. Цеденбал МНРП-гэй ЦК-гай эндэ болоһон пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ, мэдүүлбэ.

США түрүүтэй империалис хархис хүсэнүүд уласхоорондын байдалые орёо түгшүүритэй болгоно, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые үргэлжэлүүлнэ, хүн түрэлтэниие ядерна дайнай аюул руу түлхинэ. Ниитын байгуулалта болохо социализмые үгы хэхэ гэһэн зорилго Холбоото Штадууд урдаа табижа, хүсэнүүдэй тэнсүүриие өөһэдынгөө аша туһада хубилгахые, стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие буруу һүргэхые, Советскэ Союз болон социалис оронуудһаа сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые оролдоно. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан тодхолго ядерна дайнай аюулые улам үргэдхэнэ, бүгэдэ ниитын эб найрамдалда уршаг тайба татана гэжэ МНР-эй хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглээ.

Монголой коммунистнуудай ба ажалшадай шэн габьяата хүсэлэл оролдолгонуудай ашаар, Советскэ Союзай ба бусад социалис оронуудай ахадүүгэй туһаламжаар республика дотор МНРП-гэй XVIII съездын шиидхэбэринүүд амжалтатайгаар бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ пленум дээрэ заагдаба. Национальна доход болон үйлэдбэриин фондүүд нилээд ургаа, олон арбаад томо ехэ барилганууд ашаглалгада тушаагдаа. Соёлой, гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын талаар ехэ амжалтанууд туйлагдаа, ажалшадай һуудал байдал улам һайжаруулагдаа.

МНР-эй арадай ажахы болон соёлые 1984 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбэй ба Гүрэнэй бюджедэй проектнүүдые пленум зүбшэн хэлсэбэ.

СЕМИНАР БОЛОБО

ПРАГА. СССР болон ЧССР-эй хоорондохи хани барисаан, нэгэ нэгэндээ туһалалсалга ба дайнай һүүлэй харилсаа холбоон тухай договорто гар табигдаһаар 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан семинар Клемент Готвальдын музей соо болобо. Чехословакиин Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент Франтишек Гавличек тэрээн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, энэ договор ороной түүхэдэ элитэ ехэ үйлэ хэрэг болоһон байна гэжэ тэмдэглээ. Фашизмда эсэргүү, национальна бэеэ дааһан байдалай түлөө тэмсэлдэнь чехүүд болон словагуудта Советскэ Союз дэмжэлгэ үзүүлһэн, арадай ажахыгаа һэргээн хүгжөөхэдэнь, социально-экономическа үндэһэн хубилалтануудые хэхэдэнь, чехословак арадта туһалһан байгаа.

Мүнөөшье чехословак-совет али бүхы харилсаа холбоон ЧССР-тэ сэгнэшэгүй ехэ үүргэтэй байна гэжэ элидхэлнэ тэмдэглээ.

ҺУНГАЛТЫН ДҮНГҮҮД

СОФИ. Арадай засагай нютагай зургаануудта декабриин 4-дэ Болгарида үнгэргэгдэһэн һунгалтын дүнгүүд тухай НРБ-гэй Гүрэнэй Соведэй мэдээсэл эндэ толилогдобо. Дуугаа үгэлгын списогүүдтэ оруулагдаһан һунгагшадай 99,96 процентнь һунгалтада хабаадаһан байгаа. 54,5 мянга шахуу депутат арадай Соведүүдтэ һунгагдаа. Тэдэнэй бүридэлэй 44 процентнь шэнэлэгдэһэн байна.

Һунгуулиин кампани политическэ ба ажалай ехэ дэбжэлтын, БКП-гэй XII съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө бүгэдэ арадай тэмсэлэй оршон байдалда үнгэрбэ гэжэ документ дотор тэмдэглэгдэнэ.

БКП болон тэрэнэй Центральна Комитедые нягтаар тойрон жагсаһан арадай эбдэршэгүй бата нэгэдэлтэй байһые һунгалтын дүнгүүд үшөө дахин батална. Национальна партийна конференциие, орон дотор социалис революциин илаһаар 40 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор угтахые Болгариин ажалшадай батаар шиидэнхэй байһые тэдэ элирхэйлэн харуулаа.

ФИНЛЯНДИИН НАЦИОНАЛЬНА ҺАЙНДЭР

ХЕЛЬСИНКИ. Финляндиин арад национальна һайндэрөө — бэеэ дааһан байдалтай болоһон үдэрөө декабриин 6-да тэмдэглэбэ. Агуу ехэ Октябриин социалис революциин ойдо эхилһэн совет-финляндиин хани барисаанай заншалта һара дүүрэбэ. Һарые үнгэртэхэ сагай энэ үедэ шэлэгдэһэниинь гайхалтай бэшэ. Имагтал Агуу ехэ Октябрь эрхэ сүлөөтэйгөөр хүгжэхэ зам Финляндида нээгээ юм. Энэ ороной гүрэнэй бэеэ дааһан байдалые мэдэрхэ тухай декредтэ В. И. Ленин 1917 оной декабрь һарада гараа табяа һэн. Тус декрет совет-финляндиин хүршэ ёһоной һайн холбоо барисаа тогтоолгын бата бэхи үндэһэ һуури табиһан байгаа. «Октябриин илаһанай һүүлхээр Соведүүдэй ороной Финляндиин бэеэ дааһан байдалые мэдэрэлгэ финн арадта хүршэ гүрэнэй арадуудай хани барисаатайгаар хандалгын толотомо гэршэ жэшээ болоһон байгаа», — гэжэ «Тиедонантая» газетэ бэшэнэ.

Финляндиин демократическа хүсэнүүд, мүн эгээл холын хараа бодолтой буржуазна бүлэгөөрхидэй түлөөлэгшэд һайн хүршэ ёһоной политика бэелүүлхын түлөө тэмсэһэн байгаа. Нэн түрүүн урдын президентнүүд Ю. К. Паасикиви болон У. К. Кекконен гэгшэдые энэ талаар дурдажа болоно. «Паасикивиин Кекконенэй хараа шугам» гэжэ бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоһон Финляндиин гадаадын политическэ хараа шэглэлые олониитэ үргэнөөр мэдэрээ.

ПЛЕНУМ ХҮДЭЛМЭРЕЭ ДҮҮРГЭБЭ

ОТТАВА. Канадын Коммунис партиин ЦК-гай пленум хүдэлмэреэ Торонтодо дүүргэбэ. Болохоёо байгаа парламентска һунгалтын үедэ партиин ямар стратеги бэелүүлхэ байһые тодорхойлхо асуудалнууд, эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ тэрэнэй урда табигдаһан зорилгонууд зүбшэн хэлсэгдэ.

Канадын Компартиин Генеральна секретарь У. Каштан пленум дээрэ гол элидхэл хэбэ. «США-гай империализмые хизаарлаха!», «Нэн түрүүн Канадын аша туһые хараада абаха!», «Ажаллаха эрхын түлөө, эб найрамдалай ба аюулгүй байдалай түлөө!» гэһэн уряа лозунгнууд доро коммунистнууд һунгалтын урда тээхи ябуулга хэхэ юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Тохёолдожо байгаа оршон байдалһаа уламжалан иимэ уряа лозунгнуудые дэбжүүлхэ баатай болобобди. Сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые эрмэлзэһэн США-гай империализмын эзэрхэг түримхэй политикые Канада болон бүхы дэлхэй һайн ойлгожо байна.

Амгалан тайбанаар зэргэ оршон һууха, шахардуу шанга байдалые һуларуулха, буу зэбсэгүүдые хуряаха гээшэ Советскэ Союзай ба социалис хани нэгэдэлтэ арадуудай политикын хэлбэришэгүй уг зорилго болоно гэжэ Канадын коммунистнуудай хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглэбэ.

Рейганай захиргаанай эзэрхэг түримхэй һанаашалганuудта шанга харюу сохилто үгэхэ, бүмбэрсэг дэлхэйн термоядерна дайнай аюул руу оролгые зогсоохо зорилготойгоор эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй хамтын тэмсэлые улам эдэбхижүүлхэ шухала гэжэ Генеральна секретарь хэлээ.

Эб найрамдалай түлөө, Канадын бэеэ дааһан байдалтай гадаадын политикын түлөө, американ империализмын эзэрхэг түримхэй хараа бодолые бурушаалгын хүдэлөөндэ ажалшадай демократическа эрхэнүүдые хангаха, социально-экономическа байдалаа һайжаруулха гэһэн Коммунис партиин хараа шугамые пленум нэгэн дуугаар һайшааба.

ТҮРЭЛ НЮТАГАИМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ СОВЕДҮҮДЭЙ I СЪЕЗД

60 жэлэй саана, 1923 оной декабриин 4-һөө 9 хүрэтэр, Буряадай АССР-эй Соведүүдэй I съезд хүдэлөө һэн. Бурревкомой түрүүлэгшэ М. Н. Ербанов тэрэниие нээһэн байна.

Урдань Буряадай автономито хоёр область, нэгэниинь— РСФСР-эй бүридэлдэ, нүгөөдэнь — Алас-Дурнын республикада байһан юм. Алас-Дурнада Совет засагай дайсадые Улаан Армиин бута сохиһон хойно эдэ хоёр областьнууд автономито нэгэ республикада нэгэдэбэ. Түбэй болон Сибириин органуудһаа: ВЦИК, наркомнац, Сибревком, Забайкалиин, губревком, аха дүү Татарай болон Яхадай АССР, Хальмагай, Чувашай болон Ойродой (Алтайн) автономито областьнуудһаа съездэ амаршалганууд оробо.

«Буряад үндэһэ яһатадтай хамта хаанта засагай дарлалта мүлжэлгыешье, 1905 оной ниитын хүдэлөөнэй дэбжэлтыешье, Февралиин революциин түрүүшын үдэрнүүдэй найдалгыешье, Колчагай үеын хархис дээрмэдэлгыешье үзэхысэ үзөөл. имагтал Соведүүдэй засагые, Россин арад үндэһэтэдэй федерациие болон Совет Социалис Республикануудай Союзые байгуулһан хүдэлмэришэн-тарягшадай хүдэлөөнэй хүсөөр Буряад-Монгол орон политика болон ажахын талаар сүлөөтэ ажабайдалтай болоо» гэжэ Сибревкомой амаршалга соо хэлэгдээ һэн.

Съездын үмэнэһөө агууехэ вождь В. И. Лениндэ амаршалгын телеграмма эльгээгдэбэ.

Августын 1-һээ, республикын байгуулагдаһан үдэрһөө нэгэдэхи съезд хүрэтэр Бурревкомой ажал ябуулга тухай М. Н. Ербанов тоособо. М. И. Амагаев түрүүтэй ЦИК һунгагдаба. М. Н. Ербанов Совнаркомой түрүүлэгшэ болоо һэн. Черемховой нүүрһэшэдэй үнинэй врач А. Т. Трубачеев элүүрые хамгаалгын наркомат бүридүүлбэ, Алайр нютагһаа гараһан А. Н. Оширов газарай талаар наркомадые толгойлбо. Гэгээрэлэй наркомадые Агын буряад Б. Б. Барадин болон Үнгын А. Д. Данилов хүтэлбэрилхэ болобо.

159 делегадуудай оройдоол хоёрынь дээдэ, 35-ниинь — дунда, 80-ниинь эхин шатын эрдэмтэй гэжэ анкетэ соогоо тэмдэглээд, 46 хүниинь бэеэ даагаад бэшэгтэй болоһон байба. 159 арадай һунгамалнууд соо 146 эрэшүүл, 13 эхэнэр байгаа. Үндэһэ яһатанай талаар гэбэл, 65 буряад, 76 ород, 7 украинец, 7 еврей, 1 поляк, 1 латыш, 1 чуваш байһан юм. Түүхэтэ энэ хуралдаанай, бүридэлыншье, ленинскэ национальна политикын интернациональна шэнжэ шанарыень гэршэлһэн байна ха юм.

Совет Буряад ороной түүхын шухала энэ үйлэ хэрэгһээ хоёр жэлээр урид Эрхүү хотодо Учредительнэ съезд үнгэрһэн юм. Россин Федерациин газар дээрэ ажаһуудаг буряадуудай автономито область тиихэдэ түрүүшынхеэ соносхогдоо бэлэй. Зүүн-Сибириин буряадуудай нэгэдэхи Учредительнэ съезд Эрхүүдэ 1921 оной октябриин 28-һаа ноябриин 1 болотор хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн байна. Буряад, хальмагуудта областной автономи олгохо тухай РКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюрогой тогтоол тиигэжэ бодото дээрээ бэелүүлэгдэбэ. Зүүн зүгэй арадуудай ажаһуудаг нютагуудта партиин шиидхэхэ зорилгонууд тушаа тус тогтоолые В. И. Ленин өөрөө бэшэһэн байна.

Эрхүүдэ болоһон съездын удха шанар ехэ. Буряад арадта тэрэнэй абаһан хандалга соо ингэжэ хэлэгдэнхэй һэн:

«Энэ үдэрһөө буряадууд өөһэдынгөө дураар заншалта ажаһуудалаа, хэлээ, абари зангаа, ёһо гуримаа баримталан, ажабайдалаа зохёохо, Соведүүдтэ, һургуулинуудта, сүүдүүдтэ түрэл хэлээ сүлөөтэ эрхээр хэрэглэхэ болохо. Энэ үдэрһөө буряадууд өөрын автономитой болобо. Үни удаан хүлеэһэн түүхэтэ үйлэ хэрэгынь тохёолдобо гээшэ. Эрхэ сүлөөтэ, баяр жаргалта шэнэ ажабайдалдань соёлой, экономическа, политическэ хүгжэлтын үргэн арга боломжо, хараа зорилгонууд тэдэнэй урда нээгдэнхэй».

Мүн Учредительнэ съездын һүүлээр хоёр жэл үнгэрһэн хойно республикын Соведүүдэй съезд дээрэ Буряад ороной национальна совет гүрэн түрые байгуулха талаар удаадахи шухала алхам хэгдэһэн байна.

И. ТУГУТОВ,
профессор.

БУРЯАД ОРОНОЙ СУУТА ХҮНҮҮД

СЭРЭГШЭ, ЖУРНАЛИСТ, ЭРДЭМТЭ

СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай Ниитын эрдэмэй институтда хорин таба шахуу жэлэй туршада Цырендаша Бадмаевич Будаев хүдэлнэ. Тэрэ 1923 ондо Сэлэнгын аймагай Ноёхоной сомоной Цайдам нютагта түрэһэн. Нютагайнгаа долоон жэлэй һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр 1938 ондо Улаан-Үдэ ерэжэ, багшын рабфагта һураһан байна. Тиигээд 1940 ондо Буряадай багшанарай институдай хэлэ, бэшэгэй факультедтэ ороһон намтартай.

Теэд фашис Германиин харата муухайгаар үүдхэһэн дайн һуралсалыень таһалдуулжа, хоёрдохи курсда һуража байһан арбан юһэтэй гүлмэр залуу хүбүүн Улаан Армида алба хэхэеэ мордоо бэлэй. Удангүй Цырендаша Калининскэ, Прибалтийска фронтнуудта дайлалдаа. Тиигэжэ хатуу шангаа байлдаануудта хабаадажа, гурба дахин шархатаад, Совет Армиин капитан Цырендаша Будаев 1944 оной октябрьда нютагаа бусаһан юм.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо мүнөө хүрэтэр Цырендаша Бадмаевич бүхы наһаяа түрэл буряад хэлэндээ зорюулаа. 1944—1945 онуудта Буряадай номой хэблэлэй политическа литературын редактораар хүдэлөө. Тиихэтээ хамта багшанарай институтда заочноор һураа.

1945 ондо нүхэр Будаев партиин Центральна Комитедэй дэргэдэхи Дээдэ партийна һургуулиин журналистикын таһагта һураһаяа эльгээгдээ бэлэй. Хэлэ, бэшэгэй талаар эрдэм мэдэсээ улам үргэдхэхые хүсэжэ, Ц. Б. Будаев Москвагай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ багшанарай институдай заочно отделениин ород хэлэ ба литературын факультедтэ ороһон юм. Тиигэжэ 1948 ондо Дээдэ партийна һургуули ба МГПИ гэһэн хоёр дээдэ һургуули түгэсхэбэ.

Һүүлээрнь республикадаа бусажа, арбан жэлэй туршада журналистаар хүдэлөө. Бэлэдхэл һайнтай, дааһан ажалдаа харюусалгатайгаар хандадаг байһан тула̄даа журналистикын хүтэлбэрилхы тушаалда дэбжүүлэгдэжэ, 1948—1952 онуудта «Буряад-Монголой үнэн» газетын редакторай орлогшоор хүдэлһэн байна.

Энэ үедэ ороной үндэһэн хэлэнүүд дээрэ марксистско-ленинскэ пропаганда ябуулха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулагдажа байба. Тиин партиин областной комитедэй дэргэдэ марксистско-ленинскэ литература оршуулха тусхай бүлэг байгуулагдажа, республикын эрхим оршуулагшад, тэрэ тоодо Ц. Б. Будаев тэрээндэ оруулагдаа һэн. Тиигэжэ КПСС-эй Буряадай обкомой пропаганда ба агитациин таһагай инструктораар хүдэлхэ зуураа, Цырендаша Бадмаевич эндэ 1952—1956 онуудта оршуулагша байһан юм. Эндэ хүдэлхэдөө, ниитэ-политическэ ба уран һайханай литературын оршуулгын ажалые һайн шудалжа, мүнөө хүрэтэр элдэб янзын 30 гаран ном оршуулһан гү, али тэрээндэ хабаадаһан байна. Энэ үедэ «Байгал» альманах «Байгалай толон» гэһэн журнал болгогдон хубилгагдажа, тэрээндэ мэргэжэлтэй һайн кадрнуудай хэрэгтэй болоходонь, Ц. Б. Будаев журналай редакторай орлогшын тушаалда томилогдоод, 1956-1958 онуудта тэндэ хүдэлөө. Журналай сагаан харгыдаа орожо, тогтууритай һайнаар гаража эхилхэдэнь, Цырендаша Бадмаевич 1958 ондо журналистикын түрүү зэргэдэ дахяад эльгээгдэжэ, «Буряад үнэн» газетын пропагандын таһагые даагшаар томилогдоо һэн. 1959 ондо Буряадай АССР-эй Совминэй дэргэдэхи Обллитодо мүн лэ хүдэлбэ.

Эдэ жэлнүүдтэ Цырендаша Бадмаевич эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ дээшэлүүлхые эрмэлзэжэ ябаа. Тэрэ үедэ эрдэмэй кандидадай минимумэй шалгалтануудые бараа, диссертаци бэшэхэ материал суглуулаа. 1959 ондо Буряадай Ниитын эрдэмэй институтда орожо, мүнөө хүрэтэрөө ахалагша научна хүдэлмэрилэгшөөр ажаллана. Түрүүшын жэлнүүдтэ тэрэ сонгоолнуудай нютаг хэлэ шэнжэлээ һэн. Энэ ехэ һонин нютаг хэлэн гэжэ тоологдодог. Юундэб гэхэдэ, анханда халха-монгол хэлэтэй байһан сонгоолнууд гурбан зуугаад жэлэй саана Буряад орондо нүүжэ ерээд, тэдэнэй хэлэниинь байн байн хубилжа, буряад шэнжэтэй болоһон байгаа бшуу. Цырендаша Бадмаевичай шэнжэлһэнэй ёһоор, сонгоолнуудай нютаг хэлэндэ буряад литературна хэлэнэй үндэһэ һуури болоһон хори буряадай хэлэнэй үгэнүүд ехээр ороод, мүн абяанай талааршье тэрэ ехээр нүлөөлжэ, жэшээнь, халха-монголнуудай С абяанай оронда Д абяа зарим ушарта хэрэглэгдэг болоһон байгаа. Грамматикын талаар баһал ехэ нүлөөн үзэгдэжэ, жэшээнь, хэлэгшын нюурай частицануудые хэрэглэдэг болоо (монгол хэлэндэ: «би сууна» гэхэ, сонгоолдо: «би суунаб» гэхэ мэтэ). Эдэ бүгэдые хамталжа харахада, мүнөө сонгоолнуудай нютаг хэлэн халха-монгол бэшэ, харин буряад хэлэндэ хабаададаг болоо гэһэн тобшолол хээ бэлэй. Цырендаша Бадмаевич энэ хүдэлмэрэе 1962 ондо Ленинградай университедтэ амжалтатайгаар хамгаалжа, эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Тэрэ сагһаа хойшо мүнөө хүрэтэр Цырендаша Бадмаевич гол түлэб буряад нютаг хэлэнүүдые шэнжэлнэ. Жэл бүхэндэ диалектологическа экспедицидэ гаража, манай республикын, мүн хүршэ Эрхүүгэй ба Шэтын областьнуудта буряадуудай ажаһуудаг бүхы тосхон һууринуудаар ябажа, тон ехэ материал суглуулаа. Тиин бүхы буряад нютаг хэлэнүүдэй онсо өөрсэ зүйлнүүдые бүридхөөд, карта дээрэ зураглан харуулха гэһэн хүдэлмэри хэлэ, бэшэгэй таһагта хэгдэжэ байдаг. Мүн нютаг хэлэнүүдэй словарь зохёогдодог. Энэ ажалда тэрэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Цырендаша Бадмаевич нютаг хэлэнүүдһээ гадна, буряад литературна хэлэнэй тогтомол холбоо үгэнүүдые шэнжэлээ, элдэб арадуудай удхаараа адлишуу оньһон хошоо үгэнүүдые ба таабаринуудые суглуулжа, 4 ном гаргаа юм. Мүнөө Цырендаша Бадмаевич хамта дээрээ 50 шахуу элдэб ном ба статьянуудые бэшэжэ хэблүүлэнхэй. «Буряад нютаг хэлэнүүдэй үгын баялигые түүхын талаар зэргэсүүлһэн шэнжэлэлгэ» гэһэн согсолхы шанартай томо номынь 1978 ондо Новосибирскдэ гараа һэн. Энээн соогоо автор буряад нютаг хэлэнүүдэй үгын баялигые тюркскэ, тунгус-маньчжур болон бусад монгол хэлэнүүдтэй зэргэсүүлэн хаража, ямар үгэнүүдынь тон эртэ урда сагһаа мүнөө хүрэтэр ерээб, ямарынь буряадуудай элинсэг хулинсагай ородой гүрэндэ хамжан ороһоной һүүлээр бии болооб гэжэ дэлгэрэнгыгээр шэнжэлээ. Энээнэйнгээ үндэһөөр докторой диссертаци бэшээд, тэрэнээ хамгаалхые бэлэдхэл хэжэ байнхай.

Цырендаша Бадмаевич эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри эрхилхынгээ хажуугаар ниитын ажалда эдэбхитэйгээр хабаададаг, хүн зоной дунда лекци ходо ходо уншадаг. Дайн байлдаагаар соробхилһон һүрөөтэ 1943 ондо партида ороод, тэрэ сагһаа хойшо коммунистын нэрые хүндэтэйгөөр сахижа ябана. Ц. Б. Будаевай ажал ябуулгань, аша габьяануудынь үндэрөөр сэгнэгдэжэ, тэрэ «Улаан Одоной» орденоор, олон медальнуудаар, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар, «Социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн тэмдэгээр шагнагданхай. «СССР-эй АН-ай Сибириин отделениин габьяата ветеран» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Цырендаша Бадмаевич наяшаг жара наһанайнгаа богоһо алхажа, далаад наһанайнгаа хуудаһануудые һэхэжэ эхилхээр зэһэбэшье, урдынхидал мэтэ эршэ хүсэтэйгөөр, улам шангаар ажаллана. Тиин саашадаашье ехэ амжалта түйлахань дамжаггүй.

Л. ШАГДАРОВ,
Ниитын эрдэмэй институдай хэлэ, бэшэгэй хэлтэсые даагшын уялга дүүргэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор.

ХАНИ БАРИСААНАЙ, ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ АША ТУҺАДА

Үбэлэй Олимпиин XIV наадануудай Югославиин Босни ба Герцоговинын Федеративна Республикын ниислэл—Сараево хотодо баярай оршон байдалда нээгдэтэр 2 һара саг үлэбэ. Сагаан Олимпиадын гал февралиин 8-да «Зетра» стадион дээрэ (оршуулхада «Ногоон лентэ» гэһэн удхатай) аһаагдажа, февралиин 19 болотор соробхилхо юм. Спортсменүүдые, судьянарые, тренернүүдые, журналистнуудые, хүндэтэ айлшадые, аяншалагшадые угтахын тула Сараево хотодо бүхы юумэн бэлэн болонхой. Тиишэ ошоһон ТАСС-ай тусхай корреспондентнүүд М. АБЕЛЕВ, Е. ИВАНОВ энээниие хараһан байгаа. Тэдэнэр 1984 оной үбэлэй Олимпиадын эмхидхэлэй комитедэй президент Бранко МИКУЛИЧТАЙ уулзажа хөөрэлдэбэ.

Сараево хотодо Олимпиин нааданууды үнгэргэхые шиидхэхэдэнь, шэнжэлэлгын ба эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдаһан байгаа гэжэ эмхидхэлэй комитедэй президент хөөрэнэ. Республика дотор спортын үбэлэй зүйлнүүдые хүгжөөхэ арга боломжотой байһан тухай тобшолол Босни ба Герцеговинын физическэ культурын институт жараад онуудта хээ һэн. Гэбэшье энээнэй тула хэдэн эрхэ нүхэсэлнүүд шухала хэрэгтэй байгаа. Нэн түрүүн Сагаан Олимпиада мэтэ асари ехэ хэмжээ ябуулга эмхидхэхэ шухала байгаа бшуу. Сараево хотодо Олимпиин нааданууды үнгэргэхэ тухай шиидхэбэри МОК-гай абахын урда тээ Босни ба Герцеговинын Республика санын мүрысөө эмхидхэхэ оройдоол хоёр түбтэй байһан юм. Харин мүнөө эндэ спортын үбэлэй зүйлнүүдээр 23 түб эмхидхэгдэн байгуулагданхай.

— Энэ талаар айхабтар ехэ мүнгэ зөөри гаргашалагдаха ушартай болоо юм ааб даа!

— Тиигээ. Бүхы гаргашануудые эртээнһээ тооложо гаргаад, Сараево хотодо болохо Олимпиадын гаргашанууд 162 миллион долларой болохо юм гэжэ Уласхоорондын олимпийскэ комитедтэ мэдээсээ һэмди. Юрэдөөл, бодото дээрээ 132 миллион доллар гэхэ гү, али түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо бага мүнгэ гаргашалаабди гэжэ һананаб. Үбэлэй нааданuудта амжалтатайгаар бэлдэлгэдэ 10 миллионһоо дээшэ доллар суглуулжа, Сараево болон манай республикын хүн зон ехэ хубитаяа оруулһан байгаа.

— Сараево хото спортын мүрысөөнүүдтэ хабаадаха хэды хүнике, аяншалагшадые угтан абажа шадаха гээшэб!

— Олимпиадада зорюулагдажа баригдаһан манай хоёр тосхониие хараба ёһотойт. Нэгэнниинь — спортсменүүдтэ, нүгөөдэнь хэблэлэй түлөөлэгшэдтэ зорюулаганхай. Тэдээнһээ гадна, гостиницанууд баригдаһан, заһабарилагдаһан байгаа. Тиигэжэ бидэ 12 мянган спортсменүүдые, журналистнуудые, тренернүүдые, судьянарые хүндэтэ айлшадые, 50 мянган аяншалагшадые угтан абажа шадахабди. 12 мянган хүн зон айлнуудаар байрлаха юм.

— Хэды журналистнууд суглархаб, тэдэнэртэ ямар эрхэ байдал байгуулагданхаиб!

— Сагаан Олимпиадын нааданууды үргэнөөр харуулха мэдүүлгэнүүд 45 ороной олонниитын дунда мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүдһээ ороһон байгаа. Дүн хамта 7 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай хэблэлэй гол түлэб байгуулагданхай. Бэшэлгын машинкануудтай 760 хүдэлмэриин газар, 145 телекс, уласхоорондын холбоо тогтоохо телефоной 360 кабина тэдэнэй мэдэлдэ үгтэхэ байна. Бүхы мүрысөөнүүдэй ямараар үнгэргэгдэжэ байһанай хойноһоо нэгэн доро 32 үнгэтэ телевизорээр адаглан хаража болоно. Хэблэлэй, радио болон телевидениин түлөөлэгшэдэй дура хүсэлэнгөөр тэдэнэртэ зорюулагдажа хэблэлэй түбтэ тусхай таһалганууд түхеэрэгдэхэ юм.

— Нүхэр Микулич, Олимпийскэ хүдэлөөн, тусхайлбал, Сараево хотодо болохо үбэлэй наадануд арадуудай хоорондохи харилсаае хүгжөөхэ хэрэгтэ, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалые хангалгада ямар үүргэтэй, удха шанартай гээшэб!

— Эб найрамдалай түлөө, дэлхэйн бүхы арадуудай хоорондохи адли тэгшэ эрхын ба харилсаанай түлөө тэмсэл Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин, бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй хүдэлөөнэй, мүн олимпийскэ хүдэлөөнэй ажал ябуулгын гол шэглэл болоно. Спорт хадаа эб найрамдалые бэхижүүлхэ хэрэгтэ алба хэхэ ёһотой.

70 гаран жэл соо Олимпийскэ хүдэлөөнэй гэшүүн байһан орондо үбэлэй Олимпиин наадануд болохо юм. Манай орон хадаа ООН-иие, мүн бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүйшүүлэй хүдэлөөе эмхидхэгшэдэй нэгэнниинь болоно.

Олимпиадын мүрысөөнүүд үнэн сэхэ тэмсэлдэ үнгэржэ, дэлхэйн олон түбинүүдэй оронуудай арадуудай хани барисаае, харилсаа холбоое улам бэхижүүлдэг гээшэ.

Хүнүүдэй амгалан тайбанаар ажаһуухада, ажаллахада, Олимпиин наадануд асари ехэ нүлөө үзүүлжэ шадаха байна гэжэ Б. Микулич үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ. Дайн байлдаанай аюул усалай хүн түрэлтэндэ тохёолдуулагдажа байһыень ойлгонобди. Мүнөөнэй үетэн түүхын үмэнэ айхабтар ехэ харюусалгатай. Тиимэһээ спорт болон соёлые, хүнүүдэй хоорондохи харилсаае, тэрэ тоодо Сараево хотодо болохо үбэлэй Олимпиин наадануудые, Лос-Анджелеста үнгэргэгдэхэ зунай Олимпиин наадануудые хүгжөөлгэ арадуудай хоорондохи хани барисаае, эб найрамдалые бэхижүүлхын тула ехэ арга боломжонуудые нээхэ байна.

[ТАСС].

СПОРТ · Спорт · СПОРТ · Спорт · СПОРТ

ДЭЛХЭЙН ТҮРҮҮ ҺУУРИ ЭЭЛХЫН ТҮЛӨӨ...

Эхэнэрнүүдэй болон эрэшүүлэй дунда шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй хахад финалай наадануд үргэлжэлһөөр.

Сочи хотодо үнгэргэгдэһэн мүрысөөнэй арбадахи партидаа Лидия Семенова Нана Иоселианиие шүүжэ, 5.5: 4,5 тоотойгоор илаад, түгэсхэлэй наадында хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Москва шадархи Дубна хотодо уласхоорондын гроссмейстернүүд Нана Александрия Ирина Левитина хоёр наадажа байһаар. Арбадахи партидаа Левитина шүүгээ. Тиигэжэ наадан тоо 5.5 болобо. Шатарай уласхоорондын федерациин дүримэй ёһоор, мүрысөөндэ хабаадагшад үшөө 4 уулзалга үнгэргэхэ байна. Декабриин 6-да үнгэргэгдэһэн түрүүшын партида Левитина сагаанаар наадаба.

Эрэшүүлэй дунда Лондондо үнгэргэгдэжэ байһан мүрысөөнүүд дэлхэйн шатарта дуратайшуулай анхарал татаһаар, һонирхол үүсхэһээр. Зургаадахи партидаа Г. Каспаров—В. Корчной хоёр Таррашай хамгаалалта наадаһан байгаа. Хараар наадаһан Каспаров наймадахи ябадалдаа шэнэ зам шэлэжэ, хюлгэ дээрэ хи тэмсэлые улам ороо шанга болгобо.

12-дохи ябадалдаа Бакугай гроссмейстер бэрсэнүүдээ андалдаа. Корчной бэрсын талаар эршэмтэйгээр доттолхые һэдэбэ.

Энэ орёо шанга байдалда сагаанаар наадагшын алдуу гаргахада, Каспаров хюлгын зүүн талаар хүбүүдээ дабшуулба. Энэ партинь 41-дэхи ябадалдаа хойшолуулагдаһан байгаа. Партияа һэргээхэдээ, Каспаров 78-дахи ябадалдаа илалта түйлаба. Тиигэжэ нааданай тоо 3:3 болоо.

Смыслов—Рибли гэгшэдэй долоодохи парти дэлхэйн экс-чемпионой илалтаар дүүрэбэ. Тиигэжэ В. Смыслов 4,5:2,5 тоотойгоор шүүжэ ябана.

(ТАСС).

ҮХИБҮҮД НААДАНА

Байгша оной һүүлшын һарада ямар шэнэ фильмүүдые һонирхон харахамнай гээшэб гэхэдэ, Ольга, Александр Лавровтоной Горькиин нэрэмжэтэ киностудида буулгаһан **«Из жизни начальника уголовного розыска»** гэжэ фильм түрүүшын ондо дурдагдамаар байна.

Фильмын ганса нэрээрньшье һонирхон ошожо харамаар гэжэ һанагдана. Зүгөөр гол геройнь рольдо Кирилл Лавров наадана гэжэ һануулжархия.

Удаадахи һонирхолтой фильмүүдэй нэгэн **«Кукарача»** болоно. Энэмнай милициин лейтенант Георгий Тушурашвилиин хөөршөөгдэжэ үгтэһэн нэрэнь гээшэ.

Тус фильм Ленинскэ шангай лауреат Нодар Думбадзын нимэл нэрэтэй туужын удхаар найруулагдан табигдаа. Нодар Думбадзын «Я, бабушка, Илико и Илларион», «Я вижу солнце», «Не бойся, мама!», «Белые флаги», «Закон вечности» гэжэ номуудынь ганса манай ороной бэшэ, мүн хилын саадахи оронуудай уншагшадта һайн мэдээжэ ха юм.

«Кукарача» байгша ондо Ленинградта үнгэргэгдэһэн Бүхэсоюзна кинофестивальда литературна зохёолоор табигдаһан эрхим фильм гэжэ сэгнэгдээ һэн.

Кинодо дуратайшуулай дунда нэрэ солотой болоһон бүлэг актёрнууд Николай Олялин, Александр Збруев, Людмила Савельева, Николай Еременко гэгшэд тагнуулшадай хүшэр хүндэ рольнуудые гүйсэдхэжэ, **«Шел четвертый год войны»** гэжэ фильмдэ наадана.

Наһанай хоорондохи илгаа нүхэсэхэдэ һаалта боложо магад гү, али... **«Витя Глушаков — друг апачей»** гэжэ фильмдэ арбан хоёртой хүбүүн дүшэ наһатай эрэ хүн хоёрой юрэ бусын нүхэсэлөөр һонирхохот. Үнэн зүрхэнһөө сэбэр сэхээр нүхэсэбэл, жааханшье һаа хүн — ёһотой нүхэр боложо шадаха байна бшуу.

«Узбеккиностудида» буулгагдаһан **«Стрелять сгоряча не стоит»** гэжэ фильм республикын арадай уран зохёолшо Хамид Гулямай **«Бессмертие»** гэжэ романаар табигдаһан байна. Хорёод онуудай залуу үе, тэдэнэй тэмсэл тухай хөөрэһэн зохёолые һанана бэзэт.

Азербайджанай кинематографистнууд **«Шкатулка из крепости»** гэжэ тон һонирхолтой фильмые шэнэ жэлэй урда тээхэнэ үхибүүдтэ бэлэглэбэ. Тэрээн доторой үйлэ хэрэгүүд эдэ үдэрнүүдтэ Бакуда үнгэрнэ.

Аргагүй эжэл нүхэд Мансур Энвер хоёр ямар нэгэн үнэтэ дараа нюуса олодог һаа гэжэ үнихэнэй сэдьхэдэг байгаа. Нэгэнтэ тэдэнэр һандаршаһан хэрэм соо үнэтэ зүйлнүүдтэй шкатулка оложо, һанаһандаа хүрэтэрөө баярлана. Теэд хойноһоонь гэтэжэ, дахажа ябаһан аюулта зэмэтэниие тэрэ хоёр обёорооогүй байшоо...

Режиссер Эдуард Бочаров **«Семеро солдатиков»** гэжэ фильм-үльгэрөө мүн лэ эдир харагшадта зорюуланхай.

«Пионерская правда» газетын редакцида нэгэ хүбүүнһээ гомдолтой бэшэг ерээ ха. Тэрэ наадаха нүхэд үгыб, тиимэһээм таба зургаан туулган солдат эльгээгыт гэжэ гүйһан байгаа. Нэгэтэ тэрэнэй гэрэй үүдэндэ туулган бэшэ, харин амиды мэндэ, ёһотойл долоон солдат зогсожо байгаа ха...

Тэдэнһээ гадна, декабрь һара соо Мексикын **«Бежавшие из ада»**, Японой **«Три неотправленных письма»**, Франциин **«Мужское дело»**, **«Орёл или Решка»** гэжэ фильмүүдые хараха байнабди.

В. ПАВЛОВА,
кинофикациин управлениин ахамад редактор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Семеро солдатиков» гэжэ фильмын гол герой Олежка —Алеша Кузмищев.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Хүн бүхэндэ — экономическа һургаал» — түрүү бэшэг. «Республикын ажалай эршэ» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Эб найрамдалай хэлэн дээрэ» —Д. Дибровой статья. «Хододоо бэлэн байха» —Р. Гаязовай статья.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна ажабайдал: тоосоон ба һунгалта. «Творческоор ажалдаа хандаха» — С. Селиврын статья.

Гурбадахи хуудаһанда. Түсэбүүд ба түйлалтанууд. «Сибириин шулуун нүүрһэн —ороной элшэ хүсэнэй бүридэлдэ» —Л. Бобровой статья. Хилын саанаһаа.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Соёлой һонин. «Бүхэсоюзна харалга эхилээ» —П. Бурмакинай фото-мэдээсэл. «Бүхы зүрхэ сэдьхэлээрээ» —Т. Гармаевагай мэдээсэл. «Эб найрамдалай үдэшэнүүд» —С. Праведниковагай статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Дохёогоо, үгыт, горнистнууд». 10.40 — «Аяншалагшадай клуб». 11.40 — «Архив смерти» — 5 серитэй уран һайханай фильм. (3-дахи сери). 13.25 — Шэнэ һонин. 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильм. 16.05 — Союзуудай байшангай Колонно залһаа эдиршүүлдэ зорюулагдаһан хүгжэмтэ дамжуулга.

Улаан-Үдэ. 18.30 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 19.00 — «Олон түмэн ажалшадай ленинскэ университет».

Улаан-Үдэ. 19.30 — «Уласхоорондын шэнжэлэл» (буряадаар).

Москва. 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — «Арадай аялга дуунууд». 20.15 — «Архив смерти» — 5 серитэй уран һайханай фильм. (4-дэхи сери). 22.00 — «Время». 22.35 —Баримтата экран. 23.30 — «Павлово-Посадай пулаад тухай дамжуулга». 23.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 24.00— Балетэй артистнуудай концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 —Баримтата фильм. 9.35—10.35— Байгаали шэнжэлэлгэ, 4-дэхи класс. 9.55 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 10.05 —Испан хэлэн. 10.35 — «Эжын һургуули». 11.25 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 11.35—12.35 — Н. А. Некрасовай шүлэгүүд». 12.05 — Физикэ. Полупроводнигуудые шэнжэлэлгэ. 13.05 — Түүхэ. 7-дохи класс. «Куликовско байлдаан».

Москва. 18.30 — «Шатарай һургуули».

Улаан-Үдэ. 19.00 — Мультфильмнүүд.

Москва. 19.30 — Баримтата фильм.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Соносхолнууд. 19.55 — Киноочерк. 20.15 — «Сэхэ ебхэгэр байха дуратай гүт?» гэһэн дамжуулга. 20.50 — Баримтата фильм.

Москва. 22.00 — «Время». 22.35 — «Факт биографии»— уран һайханай фильм.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08. зам. редактора — 2-62-62 отв секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-03, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-6436, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-61, 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81., корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-00673. Заказ № 282. Индекс 04848.